

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a církevního práva

Teologické nauky

Erika ŠMIDÁKOVÁ TAMÁSFI

**Náboženská situace v okrese Olomouc
v padesátých letech dvacátého století**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Jitka JONOVÁ, Th.D.

OLOMOUC 2019

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Erika Šmidáková Tamásfi

Poděkování:

Dovoluji si tímto poděkovat doc. PhDr. Jitce Jonové, Th.D., za její vstřícný přístup, odborné vedení bakalářské práce a poskytnutí cenných rad.

OBSAH

Úvod	5
1 Postavení katolické církve v Československu po roce 1945 do roku 1960.....	7
1.1 Církevně – politické poměry v poválečném Československu a dohled nad činností církve.....	10
1.2 Omezování duchovní služby a liturgické činnosti.....	11
1.3 Počátek perzekucí církve v 50. letech v Československu.....	14
1.3.1 Soudní procesy, věznění kněží a příslušníků řádů	15
1.3.2 Perzekuce mužských řádů v Československu.....	19
1.3.3 Perzekuce ženských řádů v Československu	21
2 Církevně – politické poměry v padesátých letech dvacátého století na Olomoucku	25
2.1 Činnost církevních tajemníků.....	27
2.2 Dohled nad církevním majetkem.....	30
2.3 Výuka náboženství	36
Závěr	42
Seznam zkratk	44
Seznam pramenů a literatury	45

ÚVOD

Při zpracování mé bakalářské práce o vývoji české katolické církve od poválečného období do let počátku budování socialismu v Československu jsem se soustředila na pohled celé církve a jejího postavení. Zaměřila jsem se na českou římskokatolickou církev, tedy církev působící globálně jak v Čechách, tak i na Moravě a ve Slezsku. Římskokatolická církev měla a má v České republice dominantní postavení, dle doložených statistických údajů se k ní hlásí podle posledního sčítání lidu z roku 2011 nad 10 % veškerého obyvatelstva.¹ S ohledem na tematiku mé práce je nutno uvést, že při sčítání lidu v roce 1950 se většina lidí v Československu hlásila k římskokatolické církvi, což činilo celkem 76,35 % veškerého obyvatelstva.² Z hlediska ideologického pojetí se jednalo o obrovské množství lidí, o něž stát s církví vedl boj.

Postavení církve v tehdejší Československu je úzce spjato s historií a vývojem poválečného Československa. To v letech 1945–1948 navazovalo na tradice a postoje státu k církvi na politiku tzv. První republiky (masarykovské). Skutečným předělem se stal Únor 1948, který ovlivnil další vývoj Československa až do období vzniku (prohlášení) Československé socialistické republiky v roce 1960.

Práce je rozdělena do dvou ucelených kapitol. První kapitola obsahuje postavení církve v tehdejší Československu s důrazem na vzrůstající boj dvou nesmiřitelných postojů: marxisticko-leninské ideologie a katolické víry. V této kapitole popisují konkrétní situaci církevního života, jež měla za následek omezování duchovní činnosti představitelů církve, řeholních řádů, a která v neposlední míře měla i dopad na věřící obyvatelstvo. V podkapitole popisují soudní procesy a perzekuce prováděné na katolické církvi, která se nechtěla podřídit tehdejšímu režimu a ztratit tak svou nezávislost a vazbu na Vatikán.

Bydlím na střední Moravě, v Olomouckém kraji, kde si římskokatolická církev uchovává značnou autoritu a má vliv na nemalou část obyvatelstva. Z tohoto důvodu jsem se v druhé kapitole zaměřila na olomoucký region a popisují v ní církevně politické poměry padesátých let minulého století. Církev byla nucena čelit tlaku totalitního režimu Komunistické strany Československa (dále jen KSČ) a především jeho zástupcům ve

¹ *NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU* [online]. 2014, 5 [cit. 2019-08-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

² Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 193.

funkcích okresních a krajských církevních tajemníků. Jedním z hlavních úkolů vládnoucí strany byla snaha o společné hospodaření a získání tak úplné kontroly nad církevním majetkem. Dalším důležitým faktorem pro budoucnost církve bylo předávání základních křesťanských hodnot dětem a to v podobě výuky náboženství. Proto se v poslední části druhé kapitoly věnuji oblasti výuky náboženství, kterou si režim obzvlášť pečlivě hlídal, protože nová doba si podle něj vyžadovala novou mládež, tj. výlučně ateistickou.

Významným zdrojem pro mou práci byly archivní prameny a další odborná literatura a publikace, které mi pomohly pochopit tehdejší situaci v poválečném Československu a zařadit tak zjištěné informace z archivních dokumentů do historického kontextu.

1 Postavení katolické církve v Československu po roce 1945 do roku 1960

Československo v porovnání s ostatními zeměmi komunistického bloku ve střední a východní Evropě ve 40. – 60. letech 20. století patřilo „k zemím s nejužší náboženskou svobodou a s největším počtem internovaných, odsouzených a vězněných kněží a řeholníků.“³ Lze ji tak řadit k zemím s největší mírou perzekucí katolické církve a řeholních řádů. Tyto perzekuce nejsou pouze fenoménem období po roce 1945, ale mají své kořeny v hluboké minulosti. Již druhá světová válka s sebou přinesla vlnu pronásledování a stíhání katolické církve. Velké množství řeholníků prošlo nacistickými žaláři a mnoho z nich jich na následky věznění, mučení a poprav zemřelo. „Je paradoxem, že mnozí z duchovních a řeholníků, vězněných nacisty pro jejich vlastenecké a kněžské postoje, se ocitli krátce po komunistickém převratu ve vězení znovu – např. kardinál a pražský arcibiskup ThDr. Josef Beran, metropolitní kanovník svatého Víta v Praze ThDr. Otakar Švec, správce Kněžské nemocenské pokladny v Přerově P. Alois Čáp, profesor náboženství ThDr. Josef Holubníček; z řeholníků P. Karel Fanfrdla, augustinián P. Augustin Machalka, premonstrát, novoříšský opat, P. Ladislav Sirový, křížovník, ThDr. Štěpán Trochta selesián a litoměřický biskup, jezuité P. Vojtěch Pešek, P. Leo Hypsch, P. František Kučera, P. Jan Formánek, P. Rudolf Dušek, P. Václav Pitrun, P. Josef Cukr, a někteří tam i zemřeli – jezuité P. Antonín Zgarbík, P. Adolf Kajpr, a převor milosrdných bratří v Praze P. Václav Šulc.“⁴

Vztah státu ke katolické církvi od druhé světové války do února 1948 je možné charakterizovat jako období poměrně klidné. Obnovovaly se komunity, opravovaly se válkou zničené církevní budovy. Řeholní řády, které byly nuceny válkou omezit nebo zcela zastavit svou činnost, tuto činnost opět po čase obnovily. Zdánlivě klidná situace ve společnosti však netrvala dlouho. Krátká etapa pokusu o tolerantnější politiku nemohla mít dlouhého trvání i proto, že se státní a straníční představitelé intenzivně zabývali plány jak zcela oddělit církve od jejich mezinárodních kořenů a kontaktů, zejména na Vatikán.

³ Srov. VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 17.

⁴ VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 22–23.

Tato situace vedla k vyhrocenému až nepřátelskému postoji mezi komunistickým režimem a římskokatolickou církví.

Cílem a velkou snahou režimu bylo řídit a ovlivňovat národní církevní společenství. Podřídit církev svým zájmům, eliminovat její vliv „nejen na věřící, ale i na tu část společnosti, jejíž vztah ke křesťanství byl spíše rozpačitý a nevyhraněný“,⁵ oddělit římské katolíky od ostatních křesťanů, či se zbavovat církevních představitelů a inteligence.⁶ Církev byla neustále podrobena systematické ideologické propagandě. Duchovní činnosti, které jí byly dovoleny vykonávat, byly oklešťovány komunistickou ideologií. Většina biskupů byla internována, tedy zbavena svobodné veřejné prezentace, což v mnoha případech vedlo k tomu, že se církev ocitla bez vedení. Režim začal připravovat strategické kroky, a to ve formě zákonů a vládních nařízení, které měly s konečnou platností podřídit církev státu ve všech oblastech jejího života. Sada těchto legislativních aktů je tak označována jako „církevní zákony“.⁷

Těmito tzv. „církevními zákony“ si stát zabezpečil, „aby se církevní a náboženský život rozvíjel v souladu s ústavou a zásadami lidově demokratického zřízení.“⁸ Taktéž znamenal začátek systematické likvidace katolické církve v pounorovém Československu. Dalším z výrazných momentů, který se dotkl života katolické církve, byla tzv. pozemková reforma.⁹ Než však mohla tato reforma takřikajíc naplno propuknout, přišel Únor a s ním i vydání zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, v důsledku které měla církev přijít i o zbytek církevní půdy. Vzhledem k tomu, že byly tyto zákony realizovány současně, měly za následek totální likvidaci jednoho z nepostradatelných a také nejdůležitějších hospodářských zdrojů života církve.¹⁰ Před rokem 1950 proběhla ze strany ústředních státních orgánů akce s názvem “P” (pravoslaví), jejímž hlavním cílem byla likvidace řeckokatolické církve a návrat

⁵ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 8.

⁶ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 8.

⁷ Zákon č.217/1949 Sb., Státní úřad pro věci církevní; zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem; vládní nařízení č. 219/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církve římskokatolické.

⁸ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 29.

⁹ Zákon č.142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, na základě které byla církvi odebrána zemědělská a lesní půda o rozloze nad 50 ha.

¹⁰ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 16.

k pravoslavné církvi.¹¹ Obnovu řeckokatolické církve přineslo až vládní nařízení č. 70 z roku 1968.¹²

Zlomovým okamžikem pro církve se stal rok 1950. Od 1. ledna 1950 správu vedení matrik převzaly národní výbory, taktéž byl schválen nový zákon o rodině¹³, změny se týkaly svatebních obřadů. Ve společnosti začalo docházet k omezování duchovní činnosti a ke snaze o přerušení diplomatických styků s Vatikánem. Dochází k perzekucím řeholníků a zabavování církevních budov. Bohoslovecké univerzity jsou vyňaty ze svazku univerzit, ruší se teologické semináře a učiliště,¹⁴ duchovní činnost je „zatlačena“ do kostelů. Vlivem výše uvedených restrikcí nabyl komunistický režim dojmu, že získal úplnou kontrolu nad církví. Církve sice veřejně omezila svoji činnost, ale dál ji vykonávala ve „skrytosti (odtud výraz „skrytá církev“): *církve si zachovaly do značné míry bohatství svého vnitřního života s jeho nesčetnými projevy, i když charakteristika těchto jevů je z pochopitelných důvodů mnohem složitější.*“¹⁵

Zásahy tehdejší vládnoucí třídy však byly natolik hluboké a citelné, že poznamenaly veřejný i skrytý život církve na celých dalších čtyřicet let. Po celé toto období byla římskokatolická církev považována režimem za „jakýsi“ nepohodlný a společensky nepřilíš přijatelný jev, její příslušníci byli v neustálém napětí a ohrožení.¹⁶

Státní ideologie byla zásadně protikřesťanská a její vliv se promítl do všech sfér veřejného života. Nejvíce, a to citelně, se dotkla školské politiky, kdy KSČ dokázala doslova vytvořit živnou půdu pro předsudky vůči církvi a křesťanství. V první polovině dvacátého století tak vznikaly „pokrokařské“ školy, které měly svými nově vytvořenými národními tradicemi nahradit tradice a rituály křesťanské.¹⁷

¹¹ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 37.

¹² Srov. TRETERA, J.R. O.P. Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950. In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, Jan. (EDS.) *Stát a církev v roce 1950*. s. 30.

¹³ Zákon o právu rodinném č. 265/1949Sb. ze dne 7. prosince 1949.

¹⁴ Zákon č.58/1950 Sb., o vysokých školách ze dne 16. března 1950.

¹⁵ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 7.

¹⁶ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 9.

¹⁷ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 10.

1.1 Církevně – politické poměry v poválečném Československu a dohled nad činností církve

Církevně – politická situace v poválečném Československu se tak nesla ve znamení výše zmiňovaných církevních zákonů, aktivních činností státních úředníků a později i stranických funkcionářů. Ve svém důsledku se vyznačovala nejen likvidací řeholí, ale i vyloučením bohosloveckých fakult z univerzit, nasazením bohoslovců a duchovních jak katolické, tak ostatních církví na nucené práce v jednotkách Pomocných technických praporů a dalšími opatřeními proti církvím. Problematický byl například vztah komunistického režimu a adventistů. Snahou Státního úřadu pro věci církevní (dále jen SÚC) bylo získat nad nimi kontrolu a přimět je k tomu, aby slevili ze svých zásad, zvláště z požadavku nepracovat v sobotu nebo neposílat děti do školy. Jelikož se státní moci nepodařilo adventisty přesvědčit, byla 1. října 1952, z rozhodnutí Ústředního výboru KSČ (dále jen ÚV KSČ), jejich činnost zastavena.¹⁸

Snahou totalitního režimu proto bylo „*zreformovat církev, učinit z ní církev národní, odtrženou od Říma.*“¹⁹

Z mezinárodního hlediska byl důležitým mezníkem pro další církevně-politický vývoj Československa II. summit Informbyra²⁰, který se konal v červnu roku 1948 v Bukurešti.²¹ Toto Informační byro poskytlo již na zmíněném summitu Československým komunistům morální oporu při reformaci katolické církve.

Největším zásahem do života a práv církve byl již výše zmíněný soubor církevních zákonů schválený Národním shromážděním dne 14. října 1949. Zákony tohoto souboru byly naprosto v rozporu s ústavou, která zaručovala věřícím jejich práva týkající se náboženských svobod a přiměly tak církev k absolutní poslušnosti k režimu.²² V důsledku církevních zákonů se kněží stali hospodářsky závislími na státu, stali se tedy v podstatě státními úředníky. Jejich duchovní práce byla zcela odkázána na libovůli politických představitelů, kteří poskytovali státní souhlas k výkonu jejich funkcí. Nejhorší ze všeho

¹⁸ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 11. KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu 1948-1953.* s. 123-124.

¹⁹ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 11.

²⁰ Informační byro složené z komunistických a dělnických stran Bulharska, Československa, Jugoslávie, Maďarska, Polska, Rumunska, Sovětského svazu, Francie a Itálie, které mělo sloužit k vzájemné výměně zkušeností a informací a usnesení Informbyra neměla být pro členské státy závazná. Ve skutečnosti se ale Informbyro stalo nástrojem sovětské zahraniční politiky.

²¹ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 1, Církev zkoušená: 1945 – začátek 1950.* s. 57.

²² Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 13.

však bylo, že se státnímu aparátu za pomoci církevních zákonů podařilo proniknout do struktury církve, rozložit ji zevnitř a tímto způsobem doslova ovládnout. Byly to zejména státní úřady pro věci církevní, krajsí a okresní církevní tajemníci, zmocněnci konzistoří, zvláštní církevní oddělení Státní bezpečnosti (dále jen StB) a justice.²³

1.2 Omezování duchovní služby a liturgické činnosti

Nastolený, lidově demokratický režim, sám sebe označoval za ateistický a z toho důvodu bylo jeho cílem náboženství co nejvíce omezit, případně zcela zlikvidovat, což ovšem nebyl tak jednoduchý a rychlý proces. Proto se snažil „dosáhnout alespoň toho, že jeho veřejné projevy zmizí ze života společnosti, že bude nanejvýš trpěno jako soukromá záležitost.“²⁴ Na jedné straně bylo bráněno, aby se křesťanské hodnoty šířily dál, omezovala se svoboda projevu kněží, liturgie, dokud nebyly z veřejného života zcela odstraněny. Na straně druhé režim neváhal zneužívat propojenosti farností k ovlivňování věřících pro své ideologické záměry.²⁵ V letech 1948–1953, kdy se k moci dostala diktatura proletariátu, používal režim mocensko-politických prostředků a tím církev zcela zlomil. Po pěti letech státního mocenského tlaku byla církev v tak špatném stavu, že komunisté nabyli přesvědčení o svém politicko-mocenském vítězství v církevních otázkách. To se odrazilo i v jejich dalších krocích ohledně státního dozoru nad církvemi. Například SÚC již nebyl od září 1953 ministerstvem, jeho předseda tudíž nebyl členem vlády a situační zprávy o církevně politických otázkách byly vydávány pouze jednou za půl roku a nikoli týdně.²⁶

V tomto kontextu je zajímavé i zrušení evidence náboženského vyznání, které vláda provedla 27. července 1954. Svůj krok odůvodňovala hlavně tím, že náboženská svoboda a náboženská příslušnost věřících je její soukromou záležitostí a musí být tedy respektována. Jako už mnohokrát před tím, měl tento navenek vstřícný krok pouze zakrýt skutečné smýšlení režimu. I když přestala existovat úřední evidence náboženského vyznání, KSČ jej i nadále vedla ve svých interních kádrových materiálech a takto

²³ Srov. KAPLAN, K. Státní církevní politika 1948–1950. In HANUŠ, J., STŘÍBRNÝ, J., (eds.) *Stát a církev v roce 1950*. s. 18.

²⁴ DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*. s. 7.

²⁵ Srov. DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*. s. 7.

²⁶ Srov. DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*. s. 81.

„nábožensky zatížený“ člověk nemohl být dosazen do žádné významnější funkce nebo povolání. Zrušením evidence náboženského vyznání zároveň i snížil statistickou významnost církví, které již nemohly poukazovat na velký počet svých členů. Režim chtěl přesvědčit nejen veřejnost, ale především sám sebe, o pozvolném „odumírání“ náboženského života.²⁷

Dalším z cílů, který si komunistický režim předsevzal, bylo oslabit postavení církve na veřejnosti a také v dalších oblastech veřejného života. Tuto činnost bedlivě sledovali a zaznamenávali církevní tajemníci. Ti prostřednictvím hlášení podávali informace o duchovní činnosti, týkající se křtů malých dětí, sňatků, pohřbů, různých křesťanských slavností a poutí. Podle sovětského vzoru přistoupil režim k zavedení civilního sňatku. Do té doby byla v českých zemích tradiční volba mezi sňatkem církevním a civilním, jež vyplývala ze zákona č. 320/1919 Sb.²⁸ a „vyjadřovala rovnoprávnost všech státem uznaných vyznání i osob bez vyznání.“²⁹

Jedním z významných zásahů do pastoračních aktivit církve bylo zavedení povinného civilního sňatku a zrušení občanské platnosti církevních sňatků. Doslova odrazem vztahu režimu k věřícím byly i dva zákony, které Národní shromáždění přijalo dne 7. prosince 1949: o rodinném právu a o matrikách. Rodina je, podle Zákona o rodinném právu, základní složkou společnosti. Manželství je dle něj dobrovolným a trvalým životním společenstvím muže a ženy, ovšem založené řádným a zákonným způsobem, tzn. uzavřené před příslušným národním výborem. „Církevní šestka“³⁰ proto rozhodla, že „*oddací list bude napříště vystavovat pouze národní výbor, farní úřad nesmí vystavovat žádné potvrzení o církevním sňatku, stejně tak o křtu.*“³¹ Snoubenci, kteří si chtěli udělit svátost manželství před Bohem, museli tak učinit nejdříve podle nového zákona. Pokud by kněz toto nařízení nerespektoval a oddal snoubence bez oddacího listu,

²⁷ Srov. DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu.* s. 85–86.

²⁸ Zákon č. 320/1919 Sb. Národního shromáždění, kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství ze dne 22. května 1919.

²⁹ TRETERA, J.R. O.P. Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950. In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J., (eds.) *Stát a církev v roce 1950.* s. 27.

³⁰ Církevní šestka byla nová církevní komise ÚV KSČ, jmenována dne 25. dubna 1949, která měla iniciativní úlohu při tvorbě církevní politiky. Jejími členy byli ministři a členové vedení strany, a jelikož měla původně šest členů, vžil se pro ni název „církevní šestka“. Předsedal jí Alexej Čepička, dalšími členy byli Vladimír Clementis, Zdeněk Fierlinger, Jirí Hendrych, Václav Kopecký a Viliam Široký. Schůzi šestky se později účastnil také Zdeněk Nejedlý, ministr školství, věd a umění, člen předsednictva ÚV KSČ. V této podobě se komise pravidelně scházela až do dubna 1950 a byla jakýmsi generálním štábem „války s církví“. In: BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989.* s. 22.

³¹ VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 22. SÚA, f. 100/24, sv. 27, a. j. 862; f100/4, sv. 7, aj. 116. – Srov. *Církevní komise ÚV KSČ.* s. 291.

který jim vystavil příslušný národní výbor, mohl by být trestně stíhán.³² Tudíž jakási méněcennost takovéhoho obřadu byla ještě umocňována tím, „aby bylo kněžím i snoubencům jasné, že svátost manželství je jako jiné svátosti z hlediska státu nepodstatná, nesměl kněz snoubence při obřadu oslovovat „ženichu“ a „nevěsto“ jako doposud, ale „paní“ a „pane“ (Vždyť už byli „manželi!“). Kněží řešili problém obvykle tak, že snoubence oslovovali křestními jmény.“³³

Sankce za vykonání církevního obřadu před civilním sňatkem stanovovaly trestní zákony, jejichž nová skutková podstata „porušování zákona o právu rodinném“ byla do trestního zákona zařazena pod § 207, s účinností od 1. srpna 1950.³⁴ Tento paragraf konkrétně uvádí, že „kdo při výkonu své duchovenské činnosti nebo podobné své náboženské funkce poruší, byť i z nedbalosti, ustanovení zákona o právu rodinném, zejména tím, že vykoná sňatkové obřady náboženské s osobami, které spolu neuzavřeli manželství, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“³⁵ Mnozí věřící zpočátku reagovali na povinnost uzavírání civilních sňatků tím, že si obřad na úřadě odbyli jen ve všedním oblečení a dvěma svědky a o to okázaleji jej slavili už i s příbuznými v kostele. Jeho prostředí, důstojnost a krása byly důvodem, proč církevních obřadů neubývalo tak rychle, jak by si režim přál. Ministerstvo vnitra, vyzváno Církevní šestkou při ÚV KSČ, mělo tedy do budoucna zabezpečit, aby i občanský obřad byl rovněž tak přitažlivý jako obřad církevní. I to postupně přispělo ke snižování počtu církevních sňatků, „dva obřady“ mohly mnohým připadat zbytečné a tedy postupně upouštěli od církevního obřadu i proto, že by jim církevní sňatek mohl zapříčinit problémy (uzavření církevního sňatku bylo zaneseno v kádrovém posudku a mohlo zkomplikovat situaci dotyčných).

Zároveň s novým zákonem o rodinném právu vstoupil v platnost od 1. ledna 1950 i zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, podle kterého přešlo vedení matrik z rukou církve do kompetence státu. Do té doby vykonávali duchovní taktéž službu státních matrikářů, aby byla zajištěna služba veřejnosti i v těch nejzapadlejších koutech země. Farní úřady vedly evidenci narozených (křtů), sňatků a úmrtí již od 16. století, jak bylo stanoveno na tridentském koncilu (1545–1563). Nový zákon sebou přinesl i počáteční problémy. Místní národní výbory (dále jen MNV), které měly matriční agendu vykonávat, nebyly

³² Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 21.

³³ VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 21–22.

³⁴ TRETERA, J.R. O.P. Nová právní situace církvi a náboženských společností v roce 1950. In HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J., (eds.) *Stát a církev v roce 1950.* s. 28.

³⁵ Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

na tuto práci materiálně ani personálně připraveny a vybaveny.³⁶ Církvi vedené matriky pozbyly státní platnost a následně se staly vnitřní záležitostmi příslušných církví.

Dalším zásahem do duchovní a liturgické činnosti bylo omezování udílení křtů. Přestože se režim od počátku snažil proti křtům bojovat, byl do té doby počet křtů novorozenat stále na poměrně vysoké úrovni, s čím rozhodně nebyl spokojen státní dozor nad církvemi. Jako první proto byly podniknuty kroky s cílem zrušení křtů v nemocničních kaplích. Po zákazu vstupu duchovním do porodnic byly křty, za nemalé účasti příbuzných, prováděny v nemocničních kaplích, které byly volně přístupné veřejnosti. Tam příbuzné zvaly řeholnice pracující v nemocnicích.³⁷ Křest představoval jeden z přechodových rituálů, který chtěla státní moc vzít církvi. Za tímto účelem byly zakládány aktivity pro občanské záležitosti, později sbory pro občanské záležitosti (dále jen SPOZ). Ty měly ustanovit v matričním obvodu několik občanů, jejichž úkolem bylo kontrolovat „*narození, uzavírání sňatků a úmrtí občanů a pečovat o jejich důstojný a ateistický ráz. Do boje proti křtu dětí nasadily SPOZ obřad vítání občánků.*“³⁸ Všechny církevní obřady spojené s životními mezníky jako bylo narození, vstup do dospělosti, manželství a úmrtí se komunistický režim od svého počátku snažil cílevědomě vytlačovat ze všech sfér života společnosti. Přijetí svátostí křtu, biřmování, manželství či jakékoliv jiné náboženské aktivity byly u každého jednotlivce pečlivě hlídány a zaznamenávány v kádrových materiálech a tím ovlivňovaly (omezovaly) jeho život a kariéru.

1.3 Počátek perzekucí církve v 50. letech v Československu

Vzhledem k tomu, že se komunistická strana obávala vlivu katolické církve na občany republiky, zaměřila se první dva roky po únoru 1948 na vymezení vztahů státu s církvemi, zejména s církví nejpočetnější, s církví římskokatolickou.³⁹ Rok 1950 byl jedním z nejdramatičtějších období, kdy docházelo k pronásledování a věznění kněží, špatnému zacházení s členy řádových společenství, včetně církevních procesů v Československu.

³⁶ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960.* s. 23.

³⁷ Srov. DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945-1989 na příkladu jihočeského regionu.* s. 178.

³⁸ DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945-1989 na příkladu jihočeského regionu.* s. 180.

³⁹ Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989).* s. 23.

1.3.1 Soudní procesy, věznění kněží a příslušníků řádů

Komunistická strana postupně převzala moc v Československé justici, která byla až do Února 1948 převážně nezávislá. Snad nejvýstižněji to vyjadřuje prohlášení ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky, že „*lidově demokratický řád neuznává dělbu státní moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní, protože zdrojem veškeré moci ve státě je lid, který si nejen zákony dává, nýbrž i sám zákony vykonává.*“⁴⁰ Tento jeho výrok ještě upřesnil předseda vlády a pozdější prezident republiky Klement Gottwald, který řekl: „*Soudce musí soudit podle zákona s přihlédnutím lidu a stanovisku vlády.*“⁴¹

Únorový převrat tak poskytl další příležitost tzv. tvůrcům nového světa „*definitivně se vyrovnat s pozůstatky světa starého, ukázat mravní prohnitost jeho představitelů a velkolepě interpretovat jejich aktivity jakožto úsilí směřující k rozvrácení toho nejspravedlivějšího společenského řádu, který může v současných historických podmínkách existovat.*“⁴² Tím začalo období nespravedlivých, vesměs vykonstruovaných politických procesů, jejichž obětí se mohl stát v podstatě kdokoli, a které měly veřejnosti ukázat na přítomnost vnitřního nepřítele pracujícího proti zájmu státu, tedy zájmu celého lidu.⁴³

Kromě rušení řeholí, soustředování a centralizace jejich příslušníků do centralizačních klášterů se tak dalším nástrojem komunistického režimu k ovládnutí církve stalo zbavení určité svobody kněží, řeholníků a řeholnic.⁴⁴ K tomuto účelu sloužila různá smyšlená a lživá obvinění, jejichž vytváření měla za úkol StB. V této neklidné době to byly zejména monstrprocesy, které byly příkladem té největší nespravedlnosti a „*ukázkou krajní nezákonnosti*“⁴⁵ prováděné na katolické církvi. V těchto vykonstruovaných politických procesech nešlo o prokázání skutečné viny či nevinu obviněných, ale k veřejné propagaci smyšlené protistátní činnosti. Na základě lživých obvinění byla vybraná oběť odsouzená ještě dříve, než se dostala před soud.

⁴⁰ Kolektiv autorů, *Církevní procesy padesátých let*. s. 11.

⁴¹ Kolektiv autorů, *Církevní procesy padesátých let*. s. 11.

⁴² Boštík, M. *Monstrproces „Stržteský a spol.“ Litomyšl 1950. Historická studie o síle a slabosti poválečného člověka*. s. 12.

⁴³ Srov. Boštík, M. *Monstrproces „Stržteský a spol.“ Litomyšl 1950. Historická studie o síle a slabosti poválečného člověka*. s. 12.

⁴⁴ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 115.

⁴⁵ TRETERA, J.R. O.P. *Nová právní situace církvi a náboženských společností v roce 1950*. In: HANUŠ, J., STRŽIBRNÝ, J. (EDS.) *Stát a církev v roce 1950*. s. 30.

Trestné činy byly zpočátku jenom vymyšlené (např. shromažďování a ukrývání zbraní apod.), ale krátce nato začala být trestná již jakákoliv obvyklá činnost kněží, jako bylo sloužení mši bez státního povolení anebo nelegální společné modlitby.

Důsledkem procesů pak byly dlouholeté tresty odnětí svobody, např. Ján Vojtaššák (1877-1965) spišský biskup, Michal Buzalka (1938-1961) trnavský světicí biskup, Pavol Peter Gojdič (1888-1960) prešovský řeckokatolický biskup, Vasil' Hopko (1904-1976) prešovský světicí biskup, později Štěpán Trochta (1905-1974) litoměřický biskup, nebo nezákonné zbavení svobody internací, která byla v některých případech „*dokonalejší formou izolace a postihem ještě tvrdším než vězení (Beran, Matocha)*“.⁴⁶

Pravděpodobně první obětí této takzvané „spravedlnosti“ byl převor dominikánského kláštera ve Znojmě Jakub Zemek, jenž byl odsouzen dne 25. září 1948 k 18 letům odnětí svobody za špionáž a nedovolené přechovávání zbraní. „Provinil“ se však pouze tím, že pomohl k útěku do ciziny rodině hraběte Belcrediho, i když přechod hranic v té době ještě nebyl trestným činem. Skutečný důvod svého zatčení a věznění se dověděl teprve po dvanácti letech, když byl propuštěn na amnestii, od řeholních sester, sloužících ve znojenské nemocnici. Ty zde byly požádány umírajícím pacientem, který rovněž býval příslušníkem SNB, „*aby panu převorovi Zemkovi, až se vrátí z vězení, řekly, že ty zbraně, které se v klášteře našly, tam podstrčil z vyššího příkazu on a že ho prosí, aby mu odpustil, protože nechce s takovým hříchem umřít*“.⁴⁷ Na tomto konkrétním příkladu je vidět, jak tehdejší režim chápal a hlavně prováděl svou takzvanou spravedlnost.

Za pomoci většinou falešných a podstrčených důkazů, smyšlených udání a účelně vytvořených zákonů se pak soudům, za účinné podpory Bezpečnosti a prokuratury, podařilo během krátké doby zaplnit „*nápravná zařízení více než dvěma sty tisíci v naprosté většině nevinných lidí*“.⁴⁸ Byl to především zákon č. 231 z října 1948, na základě kterého se trestným činem stalo i neoprávněné opuštění republiky s úmyslem poškodit její zájmy, a které se vždy pokládalo za prokázané i bez prokazování. Sazba za neoprávněné opuštění republiky byla maximálně a pouze 5 let, soud proto mohl ve svém zdůvodnění nabýt přesvědčení, že pokud by se útěk podařil, s jistotou by se obviněný přidal do služeb cizí moci. Pro tento případ měl soud k dispozici § 1 zákona o rozvracení

⁴⁶ TRETERA, J.R. O.P. Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950. In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J. (EDS.) *Stát a církev v roce 1950*. s. 30.

⁴⁷ Kolektiv autorů. *Církevní procesy padesátých let*. s. 11.

⁴⁸ Kolektiv autorů. *Církevní procesy padesátých let*. s. 12.

republiky⁴⁹ s rozsahem odnětí svobody od 5 let až po trest smrti. Vzhledem k tomu, že ani tento zákon nebyl postačující k likvidaci nepřátel státu, přijalo dne 25. října 1948 Národní shromáždění zákon č. 247/48 o táborech nucené práce. Do těchto táborů byly na základě administrativního rozhodnutí a bez řádného soudu poslány další tisíce lidí. Pro rozhodnutí o životě a smrti nevinných osob tak stačilo pouze anonymní udání, v němž bylo uvedeno „že nemají kladný poměr k lidově demokratickému státnímu zřízení.“⁵⁰

Komunističtí „odborníci“ se tedy snažili obrátit veřejnost proti biskupům a věrným kněžím a přesvědčit ji, že jako imperialističtí agenti jsou příčinou všech vnitřních potíží.⁵¹

Obětí jednoho z největších monstrprocesů, který byl vymyšlen v Praze z rozhodnutí Gottwalda a Čepičky, v té době pověřeného rozhodovat v církevních věcech, se stal i olomoucký světicí biskup Stanislav Zela⁵². Důvodem, proč byl vybrán právě Zela, bylo, že „byl známý z r. 1945, kdy byl osvobozen a očištěn z obvinění z velezrady a kolaborace s nacisty, a byl auxiliárem a generálním vikářem arcibiskupa Matochy, který od června 1949 stál v čele československého episkopátu.“⁵³ Za tímto účelem byla vytvořena skupina kněží, pocházející z různých částí Čech a Moravy, mnozí z nich se sotva znali a neměli tudíž nic společného. Hlavní postavou byl právě biskup Zela. Ten byl 19. července 1950 zatčen a odsouzen pro trestný čin velezrady, vyzvědačství, veřejného násilí, podvodu a účasti na podvodu.⁵⁴ I v tomto případě byli svědkové vyšetřovateli předem připraveni a spíše „než vnášet světlo do procesu“⁵⁵, museli svým svědectvím dokázat Zelovi vinu. Rozsudek nad Dr. Stanislavem Zelou a dalšími devíti souzenými byl vynesena 2. prosince 1950 a Zela v něm byl odsouzen na 25 let vězení.⁵⁶ I samotný Gustáv Husák, pozdější představitel strany a státu, po svém propuštění z vězení dokreslil tehdejší dění ve státě, když napsal: „Lež, výmysl a podvod byly mistrovsky zrežirovány do protokolů jako nezvratné důkazy... Jsou to nepravdy,

⁴⁹ Zákon č. 165/1950 Sb. na ochranu míru ze dne 20. prosince 1950.

⁵⁰ Kolektiv autorů. *Církevní procesy padesátých let*. s. 12.

⁵¹ Srov. HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. s. 10.

⁵² Stanislav Zela (1893–1969): 1917 vysvěcen na kněze, 1940 jmenován titulárním biskupem harpasským a auxiliárem olomouckým. In: HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. s. 3–5, 23.

⁵³ HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. s. 10.

⁵⁴ Srov. HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. s. 10–11.

⁵⁵ HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. s. 12.

⁵⁶ Srov. HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého*. s. 13.

polopravdy a hanebně vymyšlené lži. Nejde proto o náhodný justiční omyl, jde o vědomě organizovaný justiční zločin.“⁵⁷

Řada těchto procesů, byla zaměřena nejen proti představitelům duchovenstva a řeholí, ale i proti katolickým spisovatelům, básníkům, vědcům, právníkům a různým představitelům intelektuálního života.⁵⁸ Tito řadoví věřící tzv. katoličtí laici se do společenského dění života církve včleňovali prostřednictvím různých katolických čtenářských a vzdělávacích spolků, tělovýchovných organizací (např. Orel), katolických oddílů Junáka a dalších katolických hnutí.⁵⁹ Nejvýznamnějším z těchto spolků v Československu byla tělovýchovná organizace Orel, která sdružovala přibližně 200 tisíc členů a byla tak největší katolickou organizací. Komunistický režim se na spolek Orel zaměřil proto, že se dokázal ubránit poválečnému slučování katolických spolků a tak i jejich následnému rušení. Tomu ale učinil přítrž 27. únor 1948, kdy Ústřední akční výbor NF rozhodl, že „*všechny tělovýchovné a sportovní organizace, spolky a kluby se sloučí pod hlavičkou Sokola.*“⁶⁰ Pouť na Svatý Hostýn v srpnu 1948 se tak měla stát poslední velkou orelskou akcí, která se však zvrtila ve velkou protikomunistickou demonstraci, následkem které bylo zatýkáni a mučení předních orelských představitelů, jež „*dosahovalo nacistické míry.*“⁶¹ Vedoucí představitelé Orela byli poté obviněni z velezrady a odsouzeni ve vykonstruovaných procesech uskutečněných v několika vlnách, z nichž hlavní proběhla v letech 1949–1950. V celkovém počtu 19 procesů bylo odsouzeno 171 osob k 841 letům vězení.⁶² KSČ činnost tělovýchovné organizace Orel definitivně zakázala v roce 1950. „*Všichni odsouzení byli v roce 1968 rehabilitováni, o rok později byla ale rehabilitace „zrušena“.* Definitivně byla jejich jména očištěna až po roce 1989.“⁶³

Soudní procesy tak měly ochromit působení církve tím, že znemožnily biskupům a dalším představeným řídit diecéze a vykonávat plnohodnotně svůj úřad. Stát si tak mohl dosadit do čela diecézí sobě věrné duchovní. A v případě laiků se zbavil politických a intelektuálních odpůrců či kritiků.

⁵⁷ HUŇKA, J. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světicího biskupa olomouckého.* s. 12.

⁵⁸ Srov. TRETERA, J.R. O.P. *Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950.* In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J. (EDS.) *Stát a církev v roce 1950.* s. 30.

⁵⁹ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989.* s. 194.

⁶⁰ Kolektiv autorů. *Církevní procesy padesátých let.* s. 185.

⁶¹ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989.* s. 195.

⁶² Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989.* s. 195.

⁶³ Orelské „ne“ komunismu před šedesáti lety [online]. *Katolický týdeník.* [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <http://www.katydz.cz/clanky/orelske-ne-komunismu-pred-sedesati-lety.html>

1.3.2 Perzekuce mužských řádů v Československu

První zásahy proti řádům se projeví již v březnu 1948, kdy stát uvalil dočasnou správu na ostravský ústav salesiánů. Jedním z důvodů, na který režim poukazoval, byly údajné nevyhovující podmínky pro mládež, a proto se jí salesiáni mohli věnovat pouze pod dozorem. StB jako represivní složka moci tou dobou používala různé provokační metody, jakými byly např. lživé články v místních novinách o údajných fyzických trestech používaných u chlapců apod.⁶⁴

Pozornost komunistického vedení a StB se proto počátkem roku 1949 zaměřila zejména na mužské řády a kongregace, které patřily k důležitým složkám katolické církve. Každá z řeholí byla pro církev svou rozsáhlou činností jinak důležitá, a to právě svým hospodářským, kulturním, duchovním, či intelektuálním zaměřením. Státní režim tedy vedle biskupů a dalších důležitých duchovních hodnostářů považoval právě řeholníky za největší oporu katolické církve a obával se její síly a vlivu v boji proti komunistickému režimu. Příčinou byl oprávněný strach komunistických funkcionářů z dobré organizovanosti a širokých kontaktů mezi jednotlivými řády jak doma, tak i v zahraničí. Řehole také měly velký vliv na kulturní život věřících obyvatel, o což se přičinilo zejména jednotné úsilí spojené s vydáváním a distribucí různých publikací a časopisů.⁶⁵ S velkým rozmachem a nasazením se řeholníci věnovali charitativní a sociální činnosti, uplatňovali se ve školství a při práci s mládeží. Jak dokazuje statistika z ledna 1950, působilo v této době 1509 řeholníků z 26 řádů a kongregací, v jejichž vlastnictví bylo celkem 151 klášterů.⁶⁶ Mezi nejpočetnější patřili salesiáni, redemptoristé, jezuité, františkáni, kapucíni, premonstráti a dominikáni.⁶⁷

Zásahy státní moci proti řádům dostaly první konkrétní podobu 13. dubna 1949, kdy na schůzi církevních pracovníků akčních výborů Národní fronty zazněly návrhy „pro zabránění klášterů a tím omezení vlivu řeholníků a získání velkého množství budov.“⁶⁸ Nejenže se tím měl omezit vliv řádů na společnost, ale především šlo o velký počet budov, které tímto opatřením mohla státní moc získat do svého vlastnictví. Tento návrh byl schválen 22. srpna 1949 předsednictvím ÚV KSČ, na jehož základě se začal zpracovávat

⁶⁴ Srov. VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 56.

⁶⁵ Srov. VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 43.

⁶⁶ Srov. VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 44.

⁶⁷ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 155.

⁶⁸ VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 60.

plán, který měl za úkol postupně získávat a přebírat do vlastnictví různé církevní budovy a tím v podstatě řehole postupně likvidovat.⁶⁹

Dalším razantním zásahem proti řeholníkům bylo schválení akce, která dostala pracovní název „Akce K“ (kláštery) a byla přijata předsednictvím ÚV KSČ dne 20. ledna 1950. Jejím cílem byla likvidace mužských klášterů, což v praxi znamenalo vyklizení klášterů a řeholních domů, separování jejich obyvatel do několika tzv. centralizačních klášterů. Akce měla mít několik etap, kdy jako první měly být vyklizeny městské kláštery a později i ty venkovské. Nejdříve se akce dotkla sedmi nejpočetnějších řádů: salesiánů, redemptoristů, jezuitů, premonstrátů, františkánů, těšitelů a německých rytířů. Další etapa se týkala členů zbylých řádů a všichni byli svezeni do centralizačních klášterů.⁷⁰

V noci z 13. na 14. dubna 1950 proběhla za účasti příslušníků StB a Státní národní bezpečnosti (dále jen SNB) první etapa „Akce K“. Tato akce je taktéž známá pod názvem „*Bartolomějská noc českých klášterů, nebo také barbarská noc.*“⁷¹ Krátce po půlnoci byly obsazeny budovy mnoha klášterů. Řeholníky, které vzbudili, nechali sbalit nejnnutnější věci a zároveň jim oznámili, že budou přesunuti do jiných klášterů, kde se budou moci i nadále věnovat svobodně duchovní činnosti. Jako důvod centralizace jim bylo sděleno, že je to v jejich vlastním zájmu a jejich životy jsou ohroženy.⁷² V klášterních domech bylo povoleno zůstat pouze nemocným a starým, i ti byli však později převezeni do pečovatelských domovů. Celá akce byla pečlivě naplánována a provedena v krátkém čase, proto po celou dobu odsunu nebyl ze strany řeholníků kladen téměř žádný odpor.

První etapa tak měla za následek odsun 876 řeholníků a dotkla se celkem 75 klášterů.⁷³ Již za dva týdny proběhla v českých zemích druhá etapa akce, a to ve dnech 27. – 28. dubna 1950, která se taktéž neseťkala se žádným odporem ze strany 364 řeholníků z 69 klášterů.⁷⁴ Obě provedené akce na našem území se tak dotkly 144 řeholních domů a internováno bylo celkem 1240 řeholníků.⁷⁵

⁶⁹ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 158.

⁷⁰ Srov. VLČEK, V. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. s. 61.

⁷¹ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 158-159.

⁷² Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 159.

⁷³ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 160.

⁷⁴ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 160.

⁷⁵ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 161.

Vyvstává tedy otázka: co se dělo s řeholníky po jejich umístění v jednotlivých centralizačních kláštorech? V podstatě se jednalo jen o jakýsi jiný druh vězení, ve kterém pobývali řeholníci bez jakéhokoliv formálního obvinění, soudu či rozsudku, a to na neurčitou dobu, jehož cílem byla tzv. „převýchova protispolečenských živlů“⁷⁶ a „diferenciace pokrokových řeholníků od vyložených nepřátel lidově demokratického zřízení a postupně je připravit pro duchovní správu.“⁷⁷ Tato tzv. převýchova probíhala především v podobě manuální práce, pro kterou však většina řeholníků neměla fyzické i profesní předpoklady. Ve sklárnách, zemědělství, na pilách, ve stavebnictví a jinde tak probíhalo jejich postupné fyzické a psychické strádání. To mělo, vedle zanedbání bezpečnosti práce a špatné lékařské péče, za následek množství vážných úrazů a dokonce i několik tragických úmrtí.⁷⁸ O tom, že se tyto kláštery podobaly spíše vězením, svědčí i to, že vedení jednotlivých klášterů mohlo udělovat řeholníkům tresty, a to v podstatě za cokoli, tedy i za spáchání sebemenšího přestupku, jako například nepozdravení, kritiku, nebo dokonce i kontakt s okolím.⁷⁹

Výsledkem „Akce K“ byla, na dobu téměř čtyřiceti let, úplná likvidace mužských řeholí a dosažení nejen znemožnění jejich činnosti, ale měla význam i hospodářsko-majtkový, protože přinesla největší majtkové přesuny v republice.⁸⁰

I když by se mohlo zdát, na základě vzpomínek mnoha řeholníků, kněží i laiků, že tyto roky patřily k nejhorsím etapám jejich života, mnoho z nich v rozhovorech vzpomíná na tuto dobu „jako na velkou školu života a pokory, na autentická křesťanská společenství a vůbec na opravdové žité křesťanství.“⁸¹

1.3.3 Perzekuce ženských řádů v Československu

V každé historické době byla ženám vymezována především důležitá role manželek a matek, mnohdy také vychovatelek budoucích vůdců nebo politiků. Paradoxně se ale zdá, že čím byla civilizace společnosti vyspělejší, tím znatelnější byl rozdíl v rovnoprávnosti mezi mužem a ženou. Postavení žen ve společnosti se začalo znovu zlepšovat až v 19. století. Obzvláště průkopnickou roli sehrály ženy řeholnice jako učitelky, vychovatelky a ošetřovatelky. Ty musely za různých režimů a diktatur, stejně

⁷⁶ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 161.

⁷⁷ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 162.

⁷⁸ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 162.

⁷⁹ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 163.

⁸⁰ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 161.

⁸¹ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 167.

jako muži, čelit násilí a utrpení, které bylo nejhroznější v době nacismu a později v určité míře také v období vlády lidově demokratického zřízení.⁸²

Ženské řehole, co se týče jejich vztahu se státem, byly po Únoru 1948 jednoznačně pod dohledem a kontrolou aparátu KSČ, přesto stály na okraji zájmu režimu. Stát i přes všechny sliby o zachování církevního školství, toto postupně likvidoval. Řehole, které byly orientovány především školsky, byly nuceny změnit svoje profesní zaměření a začít vykonávat jinou, např. ošetrovatelskou činnost.⁸³

Již výše zmiňované církevní zákony, a to zejména Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní a Zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem ze 14. října 1949, pojímaly církev jako celek. Ne však ženské řehole přímo. Úspěch „Akce K“ přiměl představitele režimu k myšlence o obdobném zákroku i proti ženským řeholím a jejich soustředění a využití na různé práce.⁸⁴

Po ukončení likvidace mužských řeholím a klášterů zaměřil stát svůj další úder na ženské kláštery a řeholnice. Dne 17. dubna 1950 SÚC svolal do Prahy všechny generální a provinční představené ženských řádů a kongregací. Účelem shromáždění bylo ujistit řeholnice, že jejich kláštery nebudou vyklizeny, jelikož si společnost jejich odvedené kvalitní práce nesmírně váží.⁸⁵ Ovšem pravým důvodem tohoto ujištění bylo pouze obelstít řeholnice a uskutečnit skutečné záměry státu, které byly docela jiné. Ty se projevíly již v červenci 1950, kdy ÚV KSČ nařídil „*pozvolné a pokud možno dobrovolné soustředění jeptišek a jejich pracovního využití.*“⁸⁶

Nemalý zájem na řešení otázky ženských řádů projevila i armáda v čele s ministrem národní obrany Alexejem Čepičkou, především z důvodu zájmu o budovy a rozsáhlé prostory pro výcvik a výchovu vojáků. Ve středu jejich zájmu se tak ocitly zejména objekty, které se nacházely ve strategicky důležitých oblastech a jež dosud patřily řeholnicím. To mělo za následek, že již v polovině července byla podepsána dohoda mezi SÚC a Ministerstvem národní obrany, na základě které armáda získala a převzala 17 řeholních domů.⁸⁷ Řada z nich sloužila armádě jako kasárna po dlouhá léta.

⁸² Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989)*. s. 15.

⁸³ Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989)*. s. 23.

⁸⁴ Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989)*. s. 24.

⁸⁵ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. s. 142.

⁸⁶ VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. s. 142.

⁸⁷ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. s. 142.

I přes všechny sliby státu o zachování klášterů a řeholních domů, začalo dne 28. září 1950, dle mé úvahy, možná i s velkou pravděpodobností zlomyslně na sv. Václava, stěhování řeholnic, které mělo být ukončeno do konce října 1950. Tato tzv. Akce vyklizení ženských klášterů měla i svůj pracovní název – „Akce Ř“. I tato účelová akce probíhala ve více etapách. První měla za následek soustředění sester do centralizačních středisek. Následkem druhé bylo snížení klášterní vnitřní disciplíny a postupný odchod sester do civilního života. Poslední etapa pak vedla ke snížení počtu ošetrovatelského a nemocničního personálu v nemocnicích, či v sociálních ústavech.⁸⁸ Soustředování se prozatím netýkalo řeholnic, které pracovaly v ústavech, v nemocnicích, kde se staraly o staré, nemocné, nebo mentálně či tělesně postižené, protože stát neměl na tuto práci dostatek lidí.⁸⁹ K nejpočetnějším řádům patřily Kongregace milosrdných sester sv. Kříže, Kongregace milosrdných sester Karla Boromejského a Kongregace Chudých školských sester Notre Dame.⁹⁰

Všechny etapy spojené s nuceným stěhováním byly jen pouhým začátkem. Je třeba si uvědomit, že státní moc měla především za cíl úplnou likvidaci ženských řeholí. StB se tak pro svoje cíle snažila získat informátorky z řad řeholních sester, a zejména ty mladší. Ty měly být politicky ovlivněny tak, aby se jich co nejvíc zřeklo řeholního života a zvolily si civilní život.⁹¹ Odchodem do civilu se tak mohly řeholní sestry vyhnout nucenému soustředění, což většina však stejně, alespoň zpočátku, nevyužila. V konečném důsledku mělo toto nucené soustředování jediný cíl: „*aby byly všechny řeholnice zaměstnány užitečnou prací, aby bylo účelně využito klášterních budov a aby bylo zabráněno rozvratné činnosti některých řeholnic.*“⁹² Toto tzv. smysluplné využití řeholnic znamenalo, že mnohé z nich byly nuceně převedeny do průmyslu, převážně do textilních továren nebo byly využívány ve vysídlených pohraničních oblastech v zemědělství.⁹³

Soustředováním a centralizací ženských řeholí a řádových sester získal stát nejenom levnou pracovní sílu, ale díky tomu převzal i značný movitý majetek pocházející z vyklizených či převzatých budov. Nemovitý majetek byl prozatím vzat do správy Náboženskou maticí. Celková hodnota majetku v roce 1950 činila něco málo přes

⁸⁸ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 177.

⁸⁹ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. s. 143.

⁹⁰ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 177.

⁹¹ Srov. VAŠKO, V. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. s. 144.

⁹² BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 179.

⁹³ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 179.

475 milionů korun a SÚC na něj v roce 1955 uvalil národní správu.⁹⁴ Tím tak stát fakticky převzal kontrolu nad majetkem řeholníků i řeholnic, jakož i de facto nad celým řeholním životem.

⁹⁴ Srov. VLČEK, V. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989)*. s. 29.

2 Církevně – politické poměry v padesátých letech dvacátého století na Olomoucku

Olomoucký kraj patřil a patří k oblastem s nejsilnějším náboženským cítěním. Svědčí o tom i fakt, že jen v samotné Olomouci se nachází sídlo olomouckého arcibiskupství, Arcibiskupský kněžský seminář, řada klášterů, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého⁹⁵, velké množství kostelů a církevních zařízení. Olomouc je v současnosti také sídlem řady dalších křesťanských církví.

V olomouckém kraji působily v tomto období uznávané autority římskokatolické církve. Mezi ně patřily významné osobnosti jako Prečan⁹⁶, Matocha⁹⁷, Zela, Tomášek⁹⁸ a další.

Olomoucká církev vstupovala do těžkého období padesátých let se zkušeností s totalitním režimem. Vždyť za léta nacistické totality ze 48 kněží uvězněných nacisty jich 14 ve vězeních a koncentračních táborech zemřelo. Tak i např. P. Oldřich Koutný, ThDr. Josef Peterek a Mons. Stanislav Zela, zatčení a uvěznění komunistickou mocí, měli rovněž zkušenost z německého koncentračního tábora.⁹⁹

⁹⁵ V roce 1573 bylo jezuitské lyceum povýšeno na univerzitu s fakultou bohosloveckou; v roce 1778 byla celá univerzita přeložena do Brna, odkud se po čtyřech letech vrátila do Olomouce jako lyceum; v roce 1827 bylo lyceum opět povýšeno na univerzitu; po zrušení univerzity v roce 1860 zůstala v Olomouci pouze bohoslovecká fakulta; v roce 1919 byl fakultě propůjčen název Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta; mezi lety 1939 až 1945 byla teologická fakulta uzavřena; v únoru 1946 byla univerzita obnovena a dostala název Univerzita Palackého, a do jejího svazku byla inkorporována také Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta; v červenci 1950 byla Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta zrušena, budovy a veškeré zařízení zabaveny; v roce 1990 byla teologická fakulta do svazku Univerzity Palackého v Olomouci opět začleněna po čtyřiceti letech totalitním režimem vynucené pauzy; v roce 1992 změněn na Cyrilometodějská teologická fakulta. In: <https://www.cmtf.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>

⁹⁶ Leopold Prečan (8. 3. 1866 – 2. 3. 1947): 1889 přijal kněžské svěcení, 1914 obdržel teologický doktorát, 1917 získal titul papežský tajný komoří, 1923 jmenován metropolitou. In: POJSL, M. *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Historická společnost Starý Velehrad, 2013, Uherské Hradiště, s. 126-128.

⁹⁷ Josef Matocha (14. 5. 1888 – 2. 11. 1961): 1908 vstoupil do kněžského semináře v Olomouci, 1912 získal doktorát z filozofie a 1915 doktorát teologie, 1914 vysvěcen na kněze, v akademických letech 1934/35 a 1938/39 zastával funkci děkana CMBF, 1948 jmenován olomouckým arcibiskupem. In: POJSL, J. *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Historická společnost Starý Velehrad, 2013, Uherské Hradiště, s. 129-130.

⁹⁸ František Tomášek (30. 6. 1899–4. 8. 1992): 1922 kněžské svěcení, 1938 promován doktorem teologie, 1947–1950 působil jako mimořádný profesor pedagogiky a katechetiky na CMBF, 1949 jmenován pomocným biskupem pro Olomouc, 1965–1977 apoštolský administrátor pražské arcidiecéze, 1976 jmenován kardinálem „in pectore“, 27. 6. 1977 zveřejněno jeho jmenování kardinálem, 1977–1991 34. arcibiskup pražský a primas český. In: JONOVÁ, J. *František Tomášek, kněz, katecheta, profesor a „ilegální biskup“*. *Moravské působení Františka Tomáška*. s. 111.

⁹⁹ Srov. Kolektiv autorů. *Církevní procesy padesátých let*. s. 209.

Dalším krokem režimu, jak ovládnout církve na Olomoucku, byla tzv. „Akce B“, jejímž cílem bylo přesvědčit co největší počet řeholnic pracujících v nemocnicích a ústavech nastoupit na „normální“ ošetrovatelskou práci s výhodami civilního zaměstnance.¹⁰⁰ V každém okrese byla zřízena tzv. operativní pětka, ve které byl zastoupen vedoucí tajemník okresního národního výboru (dále jen ONV) KSČ, okresní církevní tajemník (dále jen OCT), spolehlivý soudruh ze zdravotnictví, soudruh z bezpečnosti a určený soudruh z finančního referátu.¹⁰¹ V olomouckém okrese se to týkalo státní fakultní nemocnice na Nové ulici, sociálního ústavu Jednotného národního výboru (dále jen JNV) – domova odpočinku v městské části Chválkovice a zvláštního dětského domova na Svatém Kopečku, neboť zde byly zaměstnány řeholní sestry Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka.¹⁰² OCT byl zodpovědný za zdárný průběh akce. Určený zástupce z řad zdravotnického personálu byl zodpovědný za to, aby řeholnice měly dostatek šatů. Soudruh z finančního referátu společně s OCT byl pověřen zajištěním soupisu majetku v řeholních objektech podle vydaných směrnic ministerstva financí a SÚC. StB podle dohody zajišťovala střežení objektů a další akce, spojené se skupinou IV (reakční řeholnice). Každý, kdo provokoval, byl nahlášen bezpečnostním orgánům. OV KSČ měl zařídit, aby do středisek, kde pracovaly řeholnice, byli nasazeni připravení aktivisti, „kteří by, v případě potřeby, zařídili přesvědčovací kampaň mezi masami věřících, tzn. mimo řeholní objekt ve vesnicích, továrnách atd.“¹⁰³ Tato operativní pětka vypracovala plán akce také ve státní fakultní nemocnici v Olomouci.¹⁰⁴

V padesátých letech se v Olomouckém okrese nacházely farnosti římskokatolické církve, dále církve československé, českobratrské evangelické a pravoslavné. Navíc zde působili i zástupci řádů, konventů a kongregací, jako např. řád sv. Voršily, řád Premonstrátů (sestry III. řádu sv. Norberta), konvent Kapucínů, konvent Dominikánů, kongregace sester Neposkvrněného početí Panny Marie (sestry III. řádu sv. Františka

¹⁰⁰ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kong. Mil. ses. III. ř. sv. Františka (1949–1957), *Organizační a politické zajištění akce „B“*.

¹⁰¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kong. Mil. ses. III. ř. sv. Františka (1949–1957), *Organizační a politické zajištění akce „B“*.

¹⁰² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kláštery-všeobecně (1946–1960), sp.z. I/2-290.0-13/2-1953/Br.

¹⁰³ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kong. Mil. ses. III. ř. sv. Františka (1949–1957), *Organizační a politické zajištění akce „B“*.

¹⁰⁴ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kong. Mil. ses. III. ř. sv. Františka (1949–1957), *Organizační a politické zajištění akce „B“*.

z Assisi), kongregace sester sv. Kříže a kongregace blahoslavené Zdislavy (sestry III. řádu sv. Dominika) v Křelově.

Značné množství řeholí však bylo postupně rušeno a jejich příslušníci byli odsunuti do centralizačních klášterů. Jejich budovy si pak převzaly různé státní podniky a zařízení.

2.1 Činnost církevních tajemníků

KSČ ve své ideologii po Únoru 1948 při prosazování vedoucí úlohy strany ve společnosti, tedy i v církevní politice, měla zásadní snahu o prosazení své politiky vůči věřícím. Dne 10. června 1949 byla na konferenci v Praze ustanovena tzv. Katolická akce „hnutí pokrokových katolíků“, která se měla stát „*mluvčím církve a partnerem státu pro vyjednávání*“¹⁰⁵ a jejím strategickým cílem bylo vyřadit z činnosti biskupy a tedy i Vatikán. Název tohoto hnutí byl de facto zneužit, jelikož jeho pravou činností mělo být zapojování laiků, pod vedením duchovenstva, k prosazování katolických stanovisek ve společnosti.¹⁰⁶ Za tímto účelem byly vládním nařízením č. 228/49 Sb. z 25. října 1949, § 5, zřízeny církevní oddělení na příslušných krajských a okresních národních výborech a s tím spjaty funkce tzv. „církevních tajemníků“.¹⁰⁷ Byli to zpravidla vybraní lidé, kteří vykonávali státní dozor nad všemi oblastmi církevního života. Církevní tajemníci měli za povinnost informovat své nadřízené prostřednictvím hlášení. V prvních dobách po únoru měla tato hlášení týdenní interval, později dvoutýdenní a nakonec měsíční interval. K mimořádným událostem se zpracovávala mimořádná hlášení mimo stanovenou periodu. Aby mohl OCT posílat nadřízenému KCT hlášení, potřeboval k tomu celou síť spolupracovníků, a to v každém kostele, kde se slavily mše. Jednalo se o osoby, které byly věřící a zároveň i členy KSČ.¹⁰⁸ Ve své podstatě měl OCT podporovat rozvoj církve, náboženství a jeho života. Měl si však zároveň uchovat vliv na značný počet věřících a to v duchu nového společenského rozvoje. Často však ve skutečnosti bděl nad jakousi loajalitou církevních představitelů, především však bděl nad jejich loajalitou k novému „demokratickému“ celospolečenskému systému. Jejich funkční náplň lze dohledat

¹⁰⁵ BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 23.

¹⁰⁶ Srov. BALÍK, S., HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. s. 23.

¹⁰⁷ Srov. FIALA, P., HANUŠ J. (EDS.) *Katolická církev a totalitarismus v Českých zemích*. s. 219.

¹⁰⁸ Srov. DEMEL, Z. Eucharistie a totalita. Slavení eucharistie za dozoru církevních tajemníků v Jihočeském kraji. In: ŠRAJER, J. *Teologická teorie v pastorační praxi*. s. 63.

v archívu KNV Olomouc.¹⁰⁹ V podstatě lze shrnout jejich počínání ve stylu verbálně podporovat náboženství s heslem „Nikomu nezakazujeme chodit do kostela“, ale s cílem ovlivnit duchovní představitele ve světle nové politiky, a to jak mezinárodní, tak i vnitropolitické.

Z archivních dokumentů lze doložit, že ve funkci OCT působili: na JNV František Krupička¹¹⁰ a František Ilkow¹¹¹, který v květnu 1954 přešel se svou funkcí OCT pod nově vznikající správu rady městského národního výboru (dále jen MěNV)¹¹². Současně se vznikem MěNV vznikla i správa rady okresního národního výboru pro obce okresu Olomouc. Tzn., že po zrušení JNV a vzniku ONV a MěNV měl okres Olomouc OCT dva. Na funkci OCT ONV usedl Jindřich Brunclík¹¹³, který později vystřídal s. Ilkova na MěNV. Jeho nástupcem ve funkci se stal Florián Lasovský.¹¹⁴ Dlouholetým církevním tajemníkem na KNV v Olomouci byl Evžen Černý (1952–1960)¹¹⁵. Z jejich projevů či akcí lze vyčíst podstatu jejich snažení. Např. v roce 1950 požadovali od kněží, aby burcovali své věřící k podpoře a k dokončení žní. Ve spolupráci s duchovními organizují mírové besedy s občany s podporou Sovětského svazu a jeho mírového úsilí o zachování míru.¹¹⁶

Objektivně je nutné poznamenat, že toto úsilí církevních tajemníků přinášelo ve prospěch vládnoucí třídy určité ovoce. Lze i souhlasit s jejich závěry, že většina duchovních se ve svém počínání stávala postupem času loajální. Svědčí o tom i zasedání duchovních představitelů okresu Olomouc za účasti 46 kněží dne 18. listopadu 1953¹¹⁷

¹⁰⁹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4447, i. č. 4523, Církevní politika, (1919 – 1956), *Funkční náplň okresních tajemníků pro věci církevní*.

¹¹⁰ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4448, Mužské kláštery – akce „K“ čís. 2 všeobecné, *Vyklízení klášterů a) Kapucínů, b) Dominikánů v Olomouci – situační zpráva*.

¹¹¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kláštery-všeobecně (1946 – 1960), *Akční plán pro zajištění klášterů*, sp.z. I/2-290.-17/6-1953/I1.

¹¹² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4447 (1953–1955), i. č. 4522, *Zápis z besedy řím. kat. duchovních ze dne 28. 4. 1954 v zasedací síni JNV*.

¹¹³ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4447 (1953–1955), i. č. 4522, *Zápis z besedy duchovních dne 22. 2. 1955*.

¹¹⁴ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451(1919 – 1956), zn. I/4-293.8-10/4-1951/Kr., *Průzkum klášterní budovy sester Neposkvrněného Početí Panny Marie v Olomouci*.

¹¹⁵ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451(1919 – 1956), Klášter Voršilek – Olomouc.

¹¹⁶ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443(1949 – 1951), Katolické akce, čj. OL-27/51-Dc.

¹¹⁷ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4447, i. č. 4522, *Zápis z okresní besedy římsko-katolických kněží konané ve středu 18. 11. 1953 v Zasedací síni JNV v Olomouci*.

a 10. března 1954 za účasti 48 kněží¹¹⁸, kde byla vyjádřena podpora mírové politiky i úsilí zemědělců za vyšší úrodu či podpora účasti občanů na volbách. Vyplývá to i z vystoupení P. Františka Boteka, který řekl, že „*JZD ve Slavoníně má být jedno z nejlepších v okrese, že se s ním dobře spolupracuje. Dal JZD k dispozici půdu, sýpku a jiné věci. Opačně zase JZD když on něco potřebuje, tak mu vyhoví. Je mezi nimi oboustranná ochota.*“¹¹⁹

Ne všichni duchovní se však nátlaku podvolili. Jak archivní prameny zpočátku tohoto období uvádí, z celkového počtu 367 kněží v Olomouckém kraji bylo pouze 41 kněží, kteří otevřeně souhlasili s politikou státu¹²⁰ a dalších 17 kněží, kteří rezoluci podepsali s výhradou nezveřejňování jejich jmen.¹²¹

Jako vzdor lze i vystopovat z archivu KNV – církevní oddělení Olomouc ze dne 3. června 1950, kde se uvádí, a to optimisticky pro tehdejší režim, že se podařilo otupit a dokonce i „*zlomit odpor římsko-katolických kněží vůči orgánům lidové správy,*“¹²², který se v daném kraji projevoval velmi silně. Přesto dle těchto zpráv se našli někteří duchovní, kteří se postavili na odpor a „*dokonce vyjádřili svůj názor*“. Z tohoto pohledu je vidět tehdejší zarputilost orgánů státu, s jakou se snaží vypořádat byť jen s náznaky jakéhokoli odporu. Jak např. vyplývá ze sdělení Krajského akčního výboru NF Olomouc ze dne 9. června 1949, biskup Dr. Zela v Olomouci na reakci Prohlášení katolické akce ve vztahu k náboženské výchově ve školách v duchu zásad lidově demokratické výchovy zcela otevřeně a nepokrytě prohlásil, že s tím nesouhlasí, že v Československu jde o útisk katolické církve, stát zasahuje dle něj do personální oblasti církve a „*ti, co to podepsali jsou ubožáci a mají máslo na hlavě, či to podepsali pod nátlakem.*“¹²³ Zároveň prohlašuje a obhajuje svou čest tím, že kdyby to rovněž podepsal, „*zradil by sebe i církev.*“¹²⁴ V podobném duchu se vyjádřil i dr. František Tomášek, kterého dne 13. června 1949 navštívil úředník KNV v Olomouci Antonín Množil s tím, že jako učitel náboženství je

¹¹⁸ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4447, i. č. 4522, *Zápis z okresní besedy římsko-katolických kněží, konané dne 10. 3. 1954 v Zasedací síni radnice.*

¹¹⁹ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4447, i. č. 4522 (1953–1955), *Besedy s duchovními, Zápis z okresní besedy římsko-katolických kněží konané ve středu dne 18. 11. 1953 v zasedací síni JNV v Olomouci.*

¹²⁰ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Seznam kněží, kteří rezoluci podepsali bez výhrad.*

¹²¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Seznam kněží, kteří rezoluci podepsali s výhradou (nezveřejňovat).*

¹²² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Úřední zápis porady krajského výboru Katolické akce – porada složek NF dne 3. 6. 1950.*

¹²³ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Dálnopis Krajského akčního výboru NF v Olomouci Ústřednímu akčnímu výboru NF v Praze.*

¹²⁴ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Dálnopis Krajského akčního výboru NF v Olomouci Ústřednímu akčnímu výboru NF v Praze.*

vázán církevními předpisy a „překročení těchto předpisů bylo by u něj, jako učitele bohosloví, posuzováno mnohem přísněji než u mnohého zastávajícího méně zodpovědné místo.“¹²⁵ Také P. Stan. Svoboda u sv. Václava, kterého dne 13. června 1949 navštívil sociální referent KNV s. Emil Petřík, odmítl kladné i negativní prohlášení ke Katolické akci. Choval se sice slušně, ale zásadně odmítavě, když prohlásil „že by byli kněží sami proti sobě, kdyby podepsali.“¹²⁶ Dále uvedl „že zde není svoboda, že stát vše bere (majetek, tisk).“¹²⁷ Nutno poznamenat, že takovýchto postojů, v té době opravdu hrdinských, lze vystopovat velmi zřídka a ojediněle. Je tedy otázkou, co bylo v té době pro církve z hlediska budoucího žití katolické církve prospěšnější: zda hrdinný postoj s tím, že nebudu moci již působit na věřící (či zda mi vůbec působení duchovního nezakázáno) nebo naopak budu i nadále sloužit hodnotám katolické církve se snahou alespoň trochu pomoci věřícím a prosazovat myšlenky duchovního.

2.2 Dohled nad církevním majetkem

Jedním z cílů tehdejší politiky KSČ byla snaha o využití veškerého církevního majetku. Majetek církve v samotném okrese Olomouc byl značný a stal se tak trnem v oku tehdejší vládnoucí třídy. Pod záminkou nově vznikajícího společného hospodaření tak postupně přechází značné množství nemovitostí církve do rukou státu, ať již v podobě pozemků či budov.

Můžeme tak i zdokumentovat celkovou snahu vedoucí síly komunistické strany o pokud možno bezproblémové předávání polností, lesů a statků církve, jakož i o snahu nenápadné a pokud možno nenásilné likvidace klášterů. Vyplývá to např. z tehdy tajného dokumentu SÚC se sídlem v Olomouci ze dne 23. srpna 1950¹²⁸, kdy mělo dojít dle vydaných pokynů k využití stávajících klášterů k „účelnějším“ potřebám, než k duchovnímu životu. Za účelem zaměstnání řeholnic užitečnou prací tak dochází k postupnému přestěhování ze stávajících budov do předem určených prostor. Toto přestěhování bylo ze strany vedoucích úřadů prováděno s pečlivostí, organizovaně,

¹²⁵ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Dálnopis Krajského akčního výboru NF v Olomouci Ústřednímu akčnímu výboru NF v Praze*.

¹²⁶ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Dálnopis Krajského akčního výboru NF v Olomouci Ústřednímu akčnímu výboru NF v Praze*.

¹²⁷ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4443 (1949–1951), *Dálnopis Krajského akčního výboru NF v Olomouci Ústřednímu akčnímu výboru NF v Praze*.

¹²⁸ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4448, Akce „K“ (1950), *Pokyny pro zmocněnkyně Náboženského fondu ve vyklizených kláštorech*.

dle předem připraveného scénáře. Jak vyplývá ze zápisu Krajského národního výboru (dále jen KNV) v Olomouci ze dne 3. ledna 1951, byl podle inventáře předán Klášter Dominikánek v Olomouci–Řepčíně do rukou Ministerstva národní bezpečnosti.¹²⁹ Bylo tak i zároveň, dle tohoto ministerstva, „zabráněno v rozvratné činnosti“, ale především byl skutečně omezen politický vliv jen na věřící a chovanky, většinou tak sester v pokročilém věku.

Postupně tak dochází k cílenému omezení činnosti všech klášterů v okrese Olomouc. V Zemském archivu Opava, pob. Olomouc, lze vystopovat postupné omezování života a vlivu ženských klášterů v okrese Olomouc: např. řád Františkanky byl z Mariánské a Wurmovi ulice v Olomouci přemístěn do Opavy, řád Neposkvrněného početí Panny Marie z náměstí Rudé Armády v Olomouci do Filipova (24. dubna 1951), řád Voršilek z ulice Kateřinská v Olomouci do Broumova (24. dubna 1951), řád Dominikánek z Křelova do Bohosudova (20. dubna 1951), řád Premonstrátek z Dolan do Opavy a ze Svatého Kopečku do Nové Říše (19. dubna 1951).¹³⁰

Nejde samozřejmě jen o ženské kláštery, ale i kláštery mužských řádů - např. Dominikánů a Kapucínů. Dominikáni byli nuceni již 27. dubna 1950 nedobrovolně opustit svůj klášter ve Slovenské ulici a Kapucíni museli opustit klášter z dnešní ul. Kapucínská o den později 28. dubna 1950 (i když dle dostupných pramenů odešli dobrovolně).¹³¹

Jde tedy i dodnes o historické, architektonické a atraktivní pozemky s budovami, které byly násilně převzaty do rukou státní moci. Z tohoto pohledu nebude na škodu podívat se na celkové škody a křivdy vzniklé na církevním majetku v padesátých letech poněkud podrobněji. Ty jsou totiž pro představu a poučení pro dnešní dobu markantnější:

Řád sv. Voršily se v hodnoceném období zabýval především výchovou dívek a charitativní činností. V majetku v Olomouci, Kateřinské ulici, měl celkem 3 objekty. Goticko-románský klášter přibližně ze 14. století, v roce 1800 značně poškozen požárem, ke kterému dále patřila ozdravovna v Náměstí na Hané a domek v Olomouci. Dalšími objekty byly: dvoupatrová klášterní škola a kostel sv. Kateřiny v Olomouci. Dále měl v držení značné množství polností a luk, které byl nucen předat v únoru 1952

¹²⁹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Kong. Bl. Zdislavy ses. III. ř. sv. Dominika, *Klášter Dominikánek v Olomouci–Řepčíně, přidělení objektu ministerstvu národní bezpečnosti.*

¹³⁰ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4448, *Ženské kláštery III. etapa – Počet řeholnic kraje olomouckého odsunutých do příslušných SK klášterů.*

¹³¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4448, *Mužské kláštery – akce „K“ čís. 2 všeobecné, Vyklizení klášterů a) Kapucínů, b) Dominikánů v Olomouci – situační zpráva.*

JZD Bystročice. Dne 25. listopadu 1951 uzavřel KNV v Olomouci smlouvu s Náboženskou maticí v Praze, jakožto správcem majetkové podstaty konventu řádu sv. Voršily o využívání kláštera a klášterní školy. V uvedených budovách byly postupem času zřízeny úřadovny KNV. Dne 19. května 1952 KNV přemístil úřadovny z klášterní budovy a o měsíc později předal budovu národnímu podniku (dále jen n. p.) Průmstav a n. p. Ingstav k užívání. Dále tuto budovu obýval n. p. Mototechna a Palackého univerzita (univerzitní knihovna, která převzala knihy z knihovny sv. Voršilek).¹³²

Kongregace sester Neposkrvněného početí Panny Marie (III. řád sv. Františka z Assisi) se zaměřením na kurzy a vyučování, jakož i ošetřování nemocných a přestárlých sester a poskytování zdravotní péče v rodinách. V majetku řádu se sídlem nám. Rudé Armády č. 24 měl klášterní budovu, kterou dne 9. prosince 1950 na základě vládního usnesení ze dne 6. června 1950 převzal KNV – zdravotní referát a Ústav pracovního lékařství. Následné stěhování dne 27. září 1950 mělo dle dostupných pramenů uložených v archivu klidný průběh a sestry nekladly odpor při přemístění do jiného působiště, a sice do centralizovaného kláštera ve Filipově, okr. Rumburk v Čechách.¹³³

Kongregace sester sv. Kříže se sídlem Žerotínovo náměstí č. 2, Olomouc (vedle kostela sv. Michala), byla zaměřena na vedení domácnosti kněžského semináře, jinak také na ošetřování nemocných v nemocnicích i v rodinách a charitativní péči. V majetku byl 1 řeholní dům (kněžský seminář). V měsíci září – říjen 1950 proběhlo stěhování řeholnic do kláštera Jesuitů v Bohosudově.¹³⁴

Kongregace blahoslavené Zdislavy (sestry III. řádu sv. Dominika) se sídlem Svatoplukova ulice č. 11 v Olomouci–Řepčíně se zaměřením na výuku, charitu a práci v zemědělství, vlastnila klášterní budovu, která sloužila z 9/10 jako církevní učiliště a zbytek budovy byl ponechán řeholnicím pro potřeby řádu. Ke klášterní budově náležely domky č. 65 a 66 (z roku 1886) na Svatém Kopečku. Ve vlastnictví kongregace se dále nacházela zotavovna pro nemocné a staré sestry (domek č. 98) na Svatém Kopečku a filiální sirotčinec v Křelově.

Značný počet příslušnic řádu (64 řeholnic, 17 novickek, 10 čekatelek) byl nucen se dne 27. září 1950 přestěhovat do Bohosudova. Dne 17. října 1950 dislokační komise

¹³² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Řád sv. Voršily (1949–1955).

¹³³ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Kong. ses. Nep. Početí P. Marie (1949–1954).

¹³⁴ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Kong. ses. sv. Kříže, kněžský seminář (1949 – 1953).

KNV rozhodla předat budovu kláštera Krajskému velitelství národní bezpečnosti (v klášteře i nadále zůstává mateřská školka). Dne 27. dubna 1951 byl domek č. 98 na Svatém Kopečku předán MNV Svatý Kopeček se stanoveným nájemným 4 920,- Kčs/rok.¹³⁵

Kongregace milosrdných sester III. řádů sv. Františka se sídlem I. P. Pavlova Olomouc působila v různých částech města Olomouce.

Řeholní dům v Mariánské ulici č. 11 sloužil pro 29 řeholnic jako útulek pro přestárlé ženy. Na základě vládního usnesení ze dne 17. ledna 1950, směrnic Státního úřadu plánovacího ze dne 6. června 1950 č. 81.710/50 a návrhu krajské dislokační komise ze dne 7. prosince 1950 byl klášter určen pro ubytování studentek Vyšší zdravotní školy (porodní asistentky) a k ubytování dětských sester.¹³⁶ Na základě tohoto nařízení byly dne 27. září 1950 řeholnice přestěhovány do Opavy, ul. Kylešovská.¹³⁷

Řeholní dům v ulici Novoulická, s celkovým počtem 143 řádových sester, z nichž 120 bylo vedeno jako zaměstnankyně krajského ústavu národního zdraví (dále jen KÚNZ), se vyznačoval zvláště přísným režimem. Jaké poměry tam panovaly lze vyčíst ze Zemského archivu. Např. v rámci již zmiňované „Akce B“ byly řeholnice nuceny pracovat pod neustálým dohledem v civilním oděvu, což vyžadovalo pro státní orgány zajištění dostatečného počtu ošetrovatelských šatů. Ty, které se nepodvolily a nesvlékly se do civilu, byly neustále pod dohledem určených 2–3 civilních pracovníků. Ty ve své pravomoci ustanovil příslušný náčelník StB. Naopak pro ty, které poslušně jako ošetrovatelky přešly do civilního sektoru, bylo nařízeno zajistit přednostně stravování v závodní kuchyni. Tehdejší atmosféru vykresluje i skutečnost, že OCT měl upozornit soudruha z bezpečnosti na živly, u kterých je předpoklad, že by celou akci narušovaly, např. na Elišku Vykopalovou, jakožto příbuznou biskupa Zely a taktéž sledovat 17 doktorů KÚNZ, kteří „*měli velmi úzký vztah k řeholnicím a byli s nimi v přátelském styku.*“¹³⁸ Řeholní dům na IP Pavlova dnem 2. srpna 1958 přešel pod Palackého univerzitu v Olomouci, která adaptovala klášter pro potřeby neurochirurgie. Dlužno podotknout, že i nadále byla sestřám ponechána kaple, která měla vlastní vchod. Zvláštní

¹³⁵ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Kong. Bl. Zdislavy ses. III. ř. sv. Dominika (1919–1956).

¹³⁶ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kongregace Mil. Ses. III. ř. sv. Františka (1949 – 1953), *Rozhodnutí krajské dislokační komise o uvolněných klášterních budovách.*

¹³⁷ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kongregace Mil. Ses. III. ř. sv. Františka (1949 – 1953), *Hlášení o vyklizení kláštera v Olomouci – Mariánská 9–11.*

¹³⁸ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kláštery-všeobecně (1946–1960), *Akční plán pro zajištění klášterů*, sp.z. I/2-290.-17/6-1953/11.

událostí dokumentující tehdejší dobu dokresluje situace, kdy na žádost Rektorátu Palackého univerzity v Olomouci byl z čelního štítu střechy bývalé kaple sejmuto velký dřevěný oplechovaný kříž o velikosti 5x3m.¹³⁹ S tímto opatřením generální představená souhlasila, žádala však, aby toto bylo učiněno pietně, vzhledem k tomu, že se jedná o cennou a posvěcenou věc.¹⁴⁰ I to je svědectvím o tom, že si tehdejší vládnoucí režim nepřál na svých budovách žádné předměty náboženského charakteru.

Dalším objektem, spadajícím pod Kongregaci milosrdných sester III. řádu sv. Františka, byl Domov blahoslavené Anežky České se sídlem Wurmova ulice č. 5 (č. p. 588) čítající celkem 6 řeholnic a 25 dívek, které se učily domácím pracím. Objekt byl vybaven závodní kuchyní a sloužil k ubytování zájezdů. Na základě vládního usnesení ze dne 17. ledna 1950 na návrh krajské dislokační komise byla budova přidělena referátu práce a sociální péče JNV v Olomouci.¹⁴¹

Řád Kapucínů byl svým účelem soustředěn na kněžskou duchovní pastorači v klášteře i mimo klášter, lidovou misii, exercicie a třídní pobožnosti dle přání lidu. V Kapucínské ulici č. 2 (č. p. 115) v Olomouci vlastnil klášter, který byl postaven kolem roku 1650 a kostel zasvěcení (zvěstování) P. Marie. Dále vlastnil budovu na Blažejském náměstí (přístavba ke klášteru z roku 1935, propojeno chodbou, v době okupace sloužila jako nouzová nemocnice) a budovu na Rudém náměstí.

Jen pro dokreslení: dne 23. prosince 1949 měl tento řád 10 řeholních kněží, 12 fráterů, 3 noviců a 20 studentů. Klášter byl oficiálně vyklizen 29. dubna 1950, přičemž 21 řeholníků (z toho 9 kněží) bylo přemístěno do centralizace v Broumově. Jeden řeholník (řeholní kněz P. Sankarder, vlastním jménem Ludvík Dostál) zůstal v klášteře a 19 studentů včetně 2 civilních osob odešlo. Následně dne 17. května 1950 došlo k předání inventáře a místností kostela Zvěstování P. Marie (sakristie, chodby pro zpovídání a uložení inventáře, místnost pro chórovou modlitbu) farnímu úřadu sv. Michala k výkonu duchovní správy. Oltář pro Boží tělo, sochy pro postavení betléma, zařízení pro Boží hrob, pozlacené ciborium a monstrance, dvě červené korouhve předány nebyly a zůstaly ve vlastnictví SÚC. Pro zajímavost uvádím, že dne 18. ledna 1953 byla nemovitost na Blažejském nám. č. 4 převzata Náboženskou maticí od Krajské správy VB

¹³⁹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kláštery – všeobecné, JNV Olomouc (1946 – 1960), *Sejmutí kříže z kaple býv. kláštera milosrdných sester Olomouc, I. P. Pavlova*.

¹⁴⁰ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kláštery – všeobecné, JNV Olomouc (1946–1960), *Dopis panu tajemníkovi Evženu Černému, KNV v Olomouci*.

¹⁴¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4452, Kong. Mil. ses. III. ř. sv. Františka (1946–1960).

Olomouc a nemovitost na Rudém nám. č. 22 převzala rovněž Náboženská matice od Krajské správy VB Olomouc. Následně však dne 18. ledna 1954 Náboženská matice jako správce majetkové podstaty zřizuje trvalé právo na užívání kláštera (č. p. 115) Československým státním drahám, Ostravské dráze a Správě dráhy v Olomouci a to za platební náhradu na základě uzavřené smlouvy 200 Kč/ročně ve prospěch Náboženské matice.¹⁴²

Řád Dominikánů se sídlem ve Slovenské ulici č. 14 (č. p. 578) v Olomouci se zaměřením na filosoficko–teologické generální studium (rozjímavý řád), vlastnil dvoupatrovou gotickou budovu z r. 1450 a kostel (neposkvrněného početí P. Marie). Dále vlastnil atraktivní vilu Wolkrovka (č. p. 38) na Svatém Kopečku. Celkem 45 řeholníků (z toho 13 řeholních kněží, 8 fráterů) se pyšnilo mimo jiné obrovskou knihovnou, která obnášela 26.000 svazků v hodnotě asi 1 milionu korun československých, což v té době byla značná suma peněz. Dne 27. dubna 1950 byl klášter vyklizen, přičemž ihned na to byl předán kostel neposkvrněného početí P. Marie městskému proboštskému farnímu úřadu sv. Mořice a dále dne 11. července 1950 Rozhodnutím vládní dislokační komise byl přidělen klášterní objekt JNV v Olomouci. Ten jako uživatel kláštera platil náhradu na základě smlouvy 1000 Kč/ročně Náboženské matici. Následně dne 12. dubna 1951 JNV přidělil na základě jednotlivých požadavků objekt takto: I. patro Městské hudební školy Žerotín, II. patro Československé pošty n. p., III. patro (podkroví) Fakultní nemocnici (internát ošetřovatelek). Zmíněná vila Wolkrovka na Svatém Kopečku byla dislokační komisí KNV Olomouc v roce 1951 předána Ústavu pro hluchoněmé. A to i přesto, že o vilu jevila zájem KSČ (pro okresní politickou školu KSČ) a MNV na Svatém Kopečku.¹⁴³

Tento výčet konkrétních dopadů na církve a církevního majetku v počátcích padesátých let minulého století měl za cíl co nejvíce oslabit vliv církve na obyvatelstvo Československa, konkrétně na Moravě a jeho bašty na Olomoucku. To byl však počátek, i nadále bylo úsilí tehdejší vládnoucí strany a vlády zaměřeno na obsazení klášterů, komplikování služby duchovním, využití co největšího podílu církevního majetku ve prospěch státu a státních zařízení a institucí.

¹⁴² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Řád Kapucínů.

¹⁴³ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4451, Řád Dominikánů (1949–1955).

2.3 Výuka náboženství

Další oblastí, kterou si tehdejší režim hlídal obzvláště pečlivě, byla oblast výchovy a výuky mládeže, do které patřila i výuka náboženství. „*Náboženská výchova se vyučovala podle ustanovení § 19 zákona č. 95/1948 Sb. z 21. 4. 1948 o základní úpravě jednotného školství, provedeného vládním nařízením č. 196/1948 Sb. z 26. 7. 1948*“¹⁴⁴ na základě kterého byla výuka náboženství povinným a klasifikovaným předmětem. Ke změně došlo vydáním zákona č. 31/1953 Sb. z 24. dubna 1953, o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), který tento status zrušil a náboženství se tak ve školách stalo nepovinným.¹⁴⁵ Podle údajů před rokem 1960, které jsou ovšem mnohdy dochovány jen velice kusé, chodily v roce 1952 do náboženství ještě téměř všechny školou povinné děti, v roce 1958 to bylo už jen 45 % a v roce 1959 pouze 32 % dětí.¹⁴⁶ Nová doba si však vyžadovala i „novou mládež“, která měla být výlučně ateistická, bez jakýchkoliv náboženských předsudků. Byl tak kladen hlavně tlak na rodiče, aby již své děti nepřihlašovali na výuku náboženství. Kněží, kteří se snažili o pastorační službu mládeže, byli zbaveni možnosti vykonávat duchovní službu, a rovněž učitelé, jež odmítli vystoupit z církve, byli většinou ze školství propuštěni. Největší tlak, týkající se výuky náboženství započal na rodiče a učitele ve školním roce 1953/54, což mělo za následek trvalý pokles dětí přihlášených na náboženství. Jedním z důvodů byl i z části úmyslně komplikovaný způsob přihlašování, přihláška musela být podepsána oběma rodiči a bylo ji možno podat pouze v prvním týdnu na začátku školního roku. Kněží však měli zákaz rodiče v kostele informovat o tomto nově zavedeném způsobu přihlašování. Neznalost těchto podmínek a špatná informovanost rodičů vedla k následnému snížení počtu dětí na výuce náboženství.¹⁴⁷ Další podmínkou byla povinnost přinést přihlášku do školy osobně, načež byli rodiče učitelé přesvědčovani, aby své rozhodnutí vzali zpět, neboť by jejich děti mohly mít potíže s přijetím ke studiu na střední a vysoké školy. Tentýž tlak byl na rodiče vyvíjen i od jejich zaměstnavatelů. Nekatolické církve měly vyučování dětí ve víře,

¹⁴⁴ TRETERA, J.R. O.P. Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950. In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J. (eds.) *Stát a církev v roce 1950*. s. 28.

¹⁴⁵ Srov. TRETERA, J.R. O.P. Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950. In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J. (eds.) *Stát a církev v roce 1950*. s. 29.

¹⁴⁶ Srov. BALÍK, S. *Pozdvihni se duše z prachu. Příběh bludovské farnosti sv. Jiří*. s. 93.

¹⁴⁷ Srov. DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*. s. 83.

tzv. nedělní školu, pouze po nedělních bohoslužbách ve sboru, proto se postihy, týkající se náboženské výuky, dotkly především katolické církve.¹⁴⁸

Dalším tvrdým zásahem do církevního školství bylo vydání zákona o vysokých školách č. 58/1950 Sb. z 18. května 1950, což mělo za následek, že bohoslovecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Univerzity Palackého v Olomouci byly vyloučeny ze svazku univerzit a spadaly ve všech záležitostech do podřízenosti SÚC a nikoli pod Ministerstvo školství. Tímto zákonem vláda získala pravomoc upravovat režim bohosloveckých fakult. Svou pravomoc náležitě využila a 14. července 1950 vydala nařízení č. 112/1950, na jehož základě byla zrušena Cyrilometodějská římskokatolická bohoslovecká fakulta v Olomouci, všechny katolické diecézní semináře a řádová teologická učiliště¹⁴⁹, a tím „*drasticky zasáhla do veškeré výuky teologie a přípravy kandidátů duchovenské a kazatelské služby na jejich odborné působení.*“¹⁵⁰ Z rozhodnutí státu byly tedy všechny „*teologické fakulty vyčleněny se svazku univerzit a sloučeny do jedné státní v Praze, posléze v Litoměřicích.*“¹⁵¹

V padesátých letech dvacátého století se na školách v olomouckém okrese vyučovalo nejčastěji náboženství Římskokatolické, dále pak Československé, Pravoslavné a Českobratrské evangelické. Ostatní církve a náboženské společnosti vyučovaly ve svých modlitebnách. Výuka náboženství byla vyučována od II. do VII. třídy na národních osmiletých školách, na jedenáctiletých středních školách, ale i ve zvláštních školách. Na národních školách dětí projevovaly dosti značný zájem o vyučování náboženství s minimální absencí na vyučovacích hodinách. Na středních školách zájem o výuku náboženství, v porovnání s národními školami, klesal. Na gymnáziích se žáci již viditelně třídili na žáky bigotně založené a na žáky, kteří o náboženství projevovali malý zájem nebo vůbec žádný.¹⁵² Pochopitelně i zde záleželo na schopnosti a pedagogických kvalitách vyučujících. Např. sám biskup František Tomášek měl pedagogické schopnosti

¹⁴⁸ Srov. DEMEL, Z. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu.* s. 84.

¹⁴⁹ Srov. TRETERA, J.R. O.P. *Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950.* In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J. (eds.) *Stát a církev v roce 1950.* s. 29.

¹⁵⁰ TRETERA, J.R. O.P. *Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950.* In: HANUŠ, J., STRÍBRNÝ, J. (eds.) *Stát a církev v roce 1950.* s. 29.

¹⁵¹ Srov. JONOVÁ, J. *František Tomášek, kněz, katecheta, profesor a „ilegální biskup“.* *Moravské působení Františka Tomáška.* s. 6.

¹⁵² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951 – 1953), *Průzkum ve vyučování náboženství z 5. 1. 1951*

takové, že děti chodily na výuku náboženství rády a jen málo dětí na náboženství nechodilo, což pochopitelně stát netěšilo.¹⁵³

Pro dokreslení představy počtu přihlášených žáků a studentů ve školním roce 1952/1953 navštěvovalo výuku náboženství na národních školách cca 79 % žáků z celkového počtu 10533, na středních školách cca 72 % z celkového počtu 5989 studentů.¹⁵⁴ Kromě počtu přihlášených dětí do výuky náboženství měli OCT za úkol shromažďovat i informace o počtu dětí, které byly během školního roku z výuky náboženství odhlášeny. Jak je uvedeno ve zprávě OCT JNV v Olomouci, během zmiňovaného školního roku se z národních škol odhlásilo 189 žáků a 84 studentů ze škol středních.¹⁵⁵ Ředitelé škol byli upozorňováni, aby případy odhlášení dětí z náboženství ihned oznamovali na školní referát.¹⁵⁶

Před začátkem každého školního roku byli duchovní z okresu pozváni na ONV, kde s nimi byly, za účasti děkana, projednány obvody a předány dekrety k výuce náboženství.¹⁵⁷

Vyučování náboženství u církve Římskokatolické probíhalo podle starých vyučovacích pomůcek. Duchovní neradi vynechávali hodiny náboženství a snažili se za každou cenu obsáhnout všechny školy svého obvodu. Každá hodina bývala zahájena a ukončena modlitbou. Oproti tomu církev Československá vyučovala v duchu vlastenecko-pokrokovém, zatímco církev českobratrská evangelická byla vykládána v duchu přísně náboženském bez pokrokovějších příkladů a výkladů. Církev Pravoslavná vyučovala mnohdy velmi mystickému pojetí různých skutečností a problémů.¹⁵⁸

Úroveň učitelů byla po odborné stránce nejlepší u římskokatolických duchovních, zejména těch mladších, kteří se často mládeži věnovali i mimo školu. Na druhém místě byli učitelé náboženství českobratrského evangelického, u nichž byla práce usnadněna přísnou rodinnou výchovou. Výuka učitelů církve československé nesahala již tak

¹⁵³ Srov. JONOVÁ, J. *František Tomášek, kněz, katecheta, profesor a „ilegální biskup“*. *Moravské působení Františka Tomáška*. s. 67.

¹⁵⁴ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951–1953), *Vyučování náboženství na školách-výkaz přihlášených dětí*.

¹⁵⁵ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951–1953), *Zpráva JNV v Olomouci o vyučování náboženství*.

¹⁵⁶ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951–1953), *Odhlásování dětí z náboženství, 29. 12. 1952*.

¹⁵⁷ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č.k. 4458 (1954–1959), *Zpráva o průběhu přihlašování dětí do vyučování náboženství z 29. 9. 1959*.

¹⁵⁸ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951–1953), *Průzkum ve vyučování náboženství z 5. 1. 1951*.

do hloubky. Úroveň pravoslavných učitelů byla celkem dobrá, i když o laických učitelích, kde převládaly hlavně ženy, bylo všeobecně známo, že jejich úroveň po stránce odborné nebyla valná. Po stránce politické, až na některé výjimky, šlo většinou o učitele apolitické. Celkově byla úroveň vyučování náboženství hodnocena jako průměrná. Všeobecným problémem ve výuce náboženství u všech církví byl naprostý nedostatek učebních pomůcek, jako byla katolická prvouka, biblická dějprava a katechismus. Rodiče žáků silně nábožensky založených se snažili jakýmkoliv způsobem dětem učebnice opatřit. Výuka římskokatolického náboženství probíhala dle „Osnov pro vyučování římskokatolickému náboženství na školách“ z roku 1952¹⁵⁹ s využitím učebnic *Katolické prvouky, Biblických dějin a Katechismu katolického náboženství* vše od Dr. V. Kubička.¹⁶⁰ Pro československé náboženství se využívalo učebnic jako např. *Habr – Věrouka pravouka, Dr. Farský – Starý a Nový zákon, Dr. Kaňák – Ve znamení kříže a kalicha*. Pro pravoslavné náboženství se používaly *Biblické dějiny-prvouka* z roku 1948 a *pravoslavný katechismus*.¹⁶¹

Snaha komunistů na Olomoucku snížit počet dětí na výukách náboženství započala v rámci akce vyučování náboženství proti ředitelům a učitelům škol, která byla projednána krajským výborem KSČ na mimořádné schůzi 22. listopadu 1952. Církevní tajemníci zpracovávali seznamy učitelů, kteří posílali své děti do výuky náboženství.¹⁶² Na základě vydaného usnesení okresní školní inspektoři prováděli po obvodech pohovory s učiteli, kteří stále posílali své děti do náboženství. Většina učitelů tlaku podlehla. Malé procento učitelů se však proti akci reakčně postavilo a proto vůči nim byly vyvozovány patřičné důsledky.¹⁶³ Na národních školách olomouckého okresu neposílalo 28 % učitelů své děti do náboženství. Z toho bylo 19 učitelů členy KSČ. Na středních školách neposílalo 39 % učitelů své děti do náboženství. Z toho bylo 17 učitelů členy KSČ. V samotném městě Olomouc byla tendence dětí navštěvujících hodiny náboženství klesající. Děti přihlášené do náboženství chodily nepravidelně a projevovala se u nich špatná kázeň. Mnohdy i proto, že hodiny náboženství byly situovány záměrně na konec

¹⁵⁹ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Osnovy pro vyučování římskokatolickému náboženství na školách*.

¹⁶⁰ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457 (1951–1953), *Hodinový rozvrh učiva z náboženství římsko-katolického*.

¹⁶¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951–1953), *Průzkum ve vyučování náboženství z 5. 1. 1951*.

¹⁶² Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457(1951–1953), *Dodatek k akci vyučování náboženství z 10. 1. 1953 a seznam ředitelů*.

¹⁶³ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457 (1951–1953), *Průzkum akce vyučování náboženství z 6. 12. 1952*.

vyučování. V některých školách dokonce i po 17. hodině. V družinách mládeže se náboženství nepěstovalo.¹⁶⁴ Stát se snažil odvrátit děti od účasti na náboženství a náboženských úkonech i tím, že zvláště o nedělích v době konání bohoslužeb byly konány zajímavé akce pro děti. O Velikonocích byly konány svátky jara, aby se dětem zabránilo účasti na bohoslužbách.¹⁶⁵

Otázce přihlašování dětí do výuky náboženství byla věnována velká pozornost ze strany OV KSČ a stranických orgánů. Jak vyplývá ze zápisu Závodní organizace Komunistické strany Československa – jedenáctileté střední školy v Olomouci–Hejčíně, XI. sjezd KSČ ukládal školám velké úkoly na poli ideové výchovy mladé generace, přesvědčovat rodiče, jejichž děti stále chodí do výuky náboženství, že „*theistická výchova zbytečně komplikuje vytváření jasného vědeckého světového názoru mládeže a že ji zbytečně odvádí od radostných perspektiv socialistické společnosti.*“¹⁶⁶ Přihlašování se projednávalo ve většině organizací strany, což do značné míry ovlivnilo snížení počtu přihlášek. Nekatolické církve na situaci reagovaly tím, že se snažily zvýšit počet besídek mládeže a jiných akcí s mládeží a nahradit tak vyučování náboženství.¹⁶⁷

Za účelem snížení počtu přihlášených dětí do výuky náboženství byly uspořádány ze strany státních orgánů různé aktivity, na kterých se projednávala otázka ateistické výchovy na Olomoucku. Tak např. dne 25. srpna 1950 byl svolán aktiv všech ředitelů, předsedů závodních organizací KSČ na školách a předsedů ZV. Na tomto aktivu vedoucí tajemník OV KSČ Havlík rozebral otázku náboženství na školách a upozornil všechny ředitele a přítomné předsedy na to, že „*výuka náboženství se nesrovnává s linií Marx-Leninského učení.*“¹⁶⁸ Tato vědecko-ateistická propaganda v sobě zahrnovala i pohovory se soudruhy, kteří ještě posílali své děti do náboženství. Pohovory přinesly kladné výsledky a procento nepřihlášených dětí se značně zvýšilo. Důvodem může být i skutečnost, „*že učitelé ve sporných případech navštěvovali rodiče a vysvětlovali náboženskou výchovu a výchovu školy z pozic vědecko-světového názoru.*“¹⁶⁹

¹⁶⁴ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457 (1951–1953), *Průzkum akce vyučování náboženství z 6. 12. 1952.*

¹⁶⁵ Srov. JONOVÁ, J. *František Tomášek, kněz, katecheta, profesor a „ilegální biskup“.* Moravské působení Františka Tomáška. s. 67.

¹⁶⁶ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Opis dopisu ZO KSČ.*

¹⁶⁷ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Zpráva o průběhu přihlašování dětí do náboženství z 29. 9. 1958.*

¹⁶⁸ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Zpráva o průběhu a připravenosti akce V.N.*

¹⁶⁹ ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Zpráva o průběhu přihlašování dětí do náboženství z 29. 9. 1959.*

Naproti tomu se duchovní snažili vystupovat ve prospěch katolické církve a nabádali rodiče, aby se nebáli přihlašovat děti do výuky náboženství. A to i navzdory hrozbě, že budou-li navštěvovat výuku náboženství, nedostanou se na studia. Jmenovali děti, které jsou nábožensky založené a studují na vysoké škole. Duchovní dále pořádali slavnostní bohoslužby k zahájení školního roku. Např. v Doloplazech se projevil organizování přihlašování dětí tak, že přihlášky byly psané na stroji a do přihlášky tak stačilo vepsat pouze jméno a přihlášku podepsat.¹⁷⁰

O tom, že komunistický nátlak na duchovní ideologii fungoval, svědčí fakt, že ve školním roce 1959/1960 bylo do výuky náboženství v obvodech národních škol Olomouce – venkova přihlášeno o 12 % žáků méně než v roce předcházejícím, tedy 2256 žáků (34,01 %) z celkového počtu 6632. Ještě markantnější rozdíl byl v obvodech národních škol Olomouce – města, kde bylo přihlášeno pouze 582 žáků z celkového počtu 7594 žáků. Opět se přihlásilo o 9 % žáků méně než v roce předešlém.¹⁷¹

Přesto lze při hodnocení této problematiky na Olomoucku s ohledem na dané, velmi těžké období konstatovat, že obrovské úsilí, vynaložené církví v boji za zachování svého vlivu na mládež v duchu ideologie, slibovalo do budoucna alespoň špetku optimismu ze strany kněží i věřících. Tato ideologie byla založena na mravních hodnotách víry. Je důležité zdůraznit, že většina duchovních vyučovala náboženství se značným zápalem, neboť si byli vědomi faktu, že si již od dětství, právě vlivem vyučování náboženství, udržují i pro budoucnost příslušníky své církve. Jak se ve zprávě o průzkumu ve vyučování uvádí „*je pozoruhodné, že často laická učitelka náboženství je fanatičtější než duchovní.*“¹⁷²

A za to jim z dnešního pohledu patří vděčná úcta a poděkování.

¹⁷⁰ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Zpráva o průběhu přihlašování dětí do vyučování náboženství z 29. 9. 1959.*

¹⁷¹ Srov. ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4458 (1954–1959), *Zpráva o průběhu přihlašování dětí do vyučování náboženství z 29. 9. 1959.*

¹⁷² ZA v Opavě, pob. Olomouc, fond KNV Olomouc, č. k. 4457 (1951–1953), *Průzkum ve vyučování náboženství z 5. 1. 1951.*

ZÁVĚR

V závěru své bakalářské práce bych ráda podotkla, že hodnocené období „hluboké totality“, vedené dělnickou třídou v čele s komunisty, bylo zřejmě pro celou římskokatolickou církev nejtěžší v novodobých dějinách. Jednoznačně se domnívám, že šlo o otevřený boj a střet naprosto odlišných ideologií. V podstatě šlo o jakousi „studenou válku“ mezi státem a církví, přičemž šlo o snahu státu si církev buď podřídit, omezit až zlikvidovat. Byla to doba, kdy představitelé katolické církve museli v každodenním životě čelit neustálému tlaku, represím i lidské závisti a zmaru. Církev byla nucena upozadit své zájmy a snahy, zároveň se zdržet politických úvah a názorů. Své snažení raději směřovala na obnovu svého postavení a na zmírnění proticírkevních nálad a postojů ve společnosti vyvolaných totalitním režimem. Z hlediska poměrně drtivého vítězství komunistů a ostatních levicových stran ve volbách, také s ohledem na restriktce veřejného církevního života, se mohly vztahy mezi českými a slovenskými katolíky jevit jako chladné. Ve skutečnosti však mohlo jít jen o důsledek přerušení vzájemného kontaktu, stejně tak se mohl zdát chladnější přístup obyvatelstva k církvi a k církevním hodnotám.

V jednotlivých kapitolách své práce jsem se snažila poukázat na pronásledování katolické církve a jejich představitelů, které bylo, dle historiků, na počátku padesátých let v tehdejší Československu, snad největší v celé Evropě. Naopak toto pronásledování se do značné míry umenšilo po roce 1960. Tato práce nabízí další možnosti pro samostatně zpracovatelná témata, jež jsou charakteristická pro tuto tak těžce zkoušenou dobu, ať už se jedná o slavení církevních svátků nebo i pastorační činnost.

Některá represivní opatření ze strany státu v padesátých letech, jako byla likvidace řádů a řeholních kongregací, vedla některé nezlomné představitele církve k nesouhlasným postojům, jež dokázali nebojácně prezentovat na půdě Katolické akce či u církevních tajemníků. To je zdokumentováno v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc, ze kterého jsem nejvíce při zpracování své práce vycházela. Dokumentace poukazující na dobu, kdy docházelo k zákonně neodůvodněným represáliím vůči jednotlivým kněžím či dokonce věznění jednotlivých církevních hodnostářů, mne naplňovalo hořkostí. Na druhou stranu je patrné a je to třeba i konstatovat, že řada kněží loajálně podporovala tehdejší režim. Komunisté svým úsilím, přesvědčováním i manipulací založenou na zastrasování, získali na svou stranu řadu katolických biskupů a kněží.

Problematika postavení katolické církve, spjatá s perzekucí v období, které jsem se snažila alespoň částečně přiblížit ve své práci, mne při studiu dobových dokumentů naplňovala smutkem. Přesto jsem přesvědčena, že i toto smutné období bylo pro církve a především jejich představitele zároveň určitým svědectvím nezdolného úsilí, hrdinství a živé síly ducha, víry a smyslu pro spravedlivý život. Nezdolná láska k Bohu, k bližním věřícím, přesvědčení o svém poslání udržovala jednotlivé kněží v naději a víře, že vše se v dobré obrátí. Přesvědčení, že víra vše v dobré obrátí, by nás mělo vést a naplňovat i v dnešní době. Sice již nehrozí nepřítel uvnitř státu, ale nemůže nás vést ke klidu situace ve světě, kdy útoky na katolickou církev sílí a prohlubují se v islámském světě.

SEZNAM ZKRATEK

JNV	Jednotný národní výbor
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KCT	Krajský církevní tajemník
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
KÚNZ	Krajský úřad národního zdraví
MěNV	Městský národní výbor
MNV	Místní národní výbor
n. p.	národní podnik
OCT	Okresní církevní tajemník
ONV	Okresní národní výbor
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
P.	páter
s.	soudruh (soudružka)
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SPOZ	Sbor pro občanské záležitosti
StB	Státní bezpečnost
SÚC	Státní úřad pro věci církevní
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
ZA	Zemský archiv
ZV	Závodní výbor

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní prameny

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

Fond KNV Olomouc.

Internetové zdroje

NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU [online]. 2014, 5 [cit. 2019-08-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

Teologická fakulta v letech 1918 – 1989 [online]. CMTF [cit. 2019-10-08]. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/o-fakulte/zakladni-informace/>

Orelské „ne“ komunismu před šedesáti lety [online]. Katolický týdeník [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/orelske-ne-komunismu-pred-sedesati-lety.html>

Zákony

Trestní zákon. Zákon č. 86/1950 Sb. v účinném znění ke dni 12. 7. 1950.

Literatura

BALÍK, Stanislav. *Pozdvihni se duše z prachu. Příběh bludovské farnost sv. Jiří*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. ISBN 978-80-7325-315-8.

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. ISBN 978-80-7325-311-0.

BOŠTÍK, Martin. *Monstrproces „Stříteský a spol.“ Litomyšl 1950. Historická studie o síle a slabosti poválečného člověka*, 3. vydání. Litomyšl: Regionální muzeum v Litomyšli zřizované Pardubickým krajem, 2016. ISBN 978-80-905617-7-9.

DEMEL, Zdeněk. Eucharistie a totalita. Slavení eucharistie za dozoru církevních tajemníků v Jihočeském kraji. In ŠRAJER, Jiří. *Teologická teorie o pastorační praxi*. České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2004. s. 63–71. ISBN 80-7040-714-X.

DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků: omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. ISBN 978-80-7325-170-3.

FIALA, Petr, HANUŠ, Jiří (eds.). *Katolická církev a totalitarismus v Českých zemích*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2001. ISBN 80-85959-98-4.

HANUŠ, Jiří, STRÍBRNÝ, Jan. *Stát a církev v roce 1950*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-71-2.

HUŇKA, Jan. *PRSTEN VĚRNOSTI, Život a utrpení Stanislava Zely, světícího biskupa olomouckého*, 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. ISBN 80-7266-150-7.

JONOVÁ, Jitka. *František Tomášek, kněz, katecheta, profesor a „ilegální biskup“*. *Moravské působení Františka Tomáška*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2014. ISBN 978-80-86157-43-6.

KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948-1953*. 1. vydání. Praha-Brno: Ústav pro soudobé dějiny, 1993. ISBN 80-85270-22-6.

Kolektiv autorů. *Církevní procesy padesátých let*. Olomouc: Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří pro ČMGD Řádu karmelitánů, 2002, 280s. ISBN 80-7192-797-X.

POJSL, Miloslav. *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2013. ISBN 978-80-86157-36-8.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále I. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950*. Praha: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., Kostelní Vydří, 2004. ISBN 80-7192-891-7.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále 2. Církev bojující. 1950 – březen 1960*. Praha: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., Kostelní Vydří, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále 3. Církev vězněná. 1950–1960*. Praha: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., Kostelní Vydří, 2008. ISBN 978-80-7192-893-5.

VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2004. ISBN 80-7266-179-5.

VLČEK, Vojtěch. *Ženské řehole za komunismu (1948–1989)*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2005. ISBN 80-7266-195-7.